

I denne delen av årsrapporten presenterer IMDi status på integreringen på noen sentrale områder. Hvilken vei går utviklingen, hvor er vi i rute, hva er utfordringene og hva bør settes på dagsorden? Du får møte personer og aktører som på ulike måter forholder seg til integreringsspørsmålet.

Overblikk 2008:

– Hvordan går det med integreringen?

Innvandrerbefolkningen i Norge blir stadig bedre integrert. Hovedregelen er: Jo lenger botid, jo bedre integrert. Likevel er det klare forskjeller mellom ulike innvandrergupper som botid ikke kan forklare.

Integrering er en toveis prosess som innebærer at innvandrere blir inkludert, deltar i arbeidsmarkedet og samfunnslivet og opplever like muligheter til arbeid, utdanning, bolig, fritid og levekår for øvrig. Dette krever at innvandrere må tilpasse seg norske forhold blant annet ved å lære seg norsk, kvalifisere seg for arbeidslivet og følge norske lover og regler. Det krever også at majoriteten tilpasser seg mennesker med innvandrerbakgrunn på arbeidsplasser, i det offentlige rom og i nærmiljøer, som tjenesteleverandører, som brukere av tjenester og som naboer. Denne forståelsen av integrering skiller seg fra assimileringbegrepet, som innebærer at innvandrere blir like majoritetssamfunnet, særlig kulturelt sett. Integreringen skjer i dagliglivet mellom innvandrere og majoritet der hvor folk lever, arbeider og utfolder seg.

Det er mange innvandrere i Norge som er godt integrert. Dette viser statistikk og analyser av arbeidstilknytning, økonomisk selvstendighet, norskkunnskaper og sosiale relasjoner. Samtidig har mange innvandrere utfordringer med å få et økonomisk og sosialt fotfeste i Norge – et fotfeste som er nødvendig for å få frihet til å velge hvordan man vil leve. Det er store forskjeller mellom innvandrergupper og enkeltpersoners tilpasning til et liv i Norge, hvordan de møtes og inkluderes i samfunnet, hvilke muligheter de får, og hvilke levekår de ender opp med.

Hvem er innvandrerne i Norge?

Det finnes mange årsaker til at folk innvandrer til Norge. Noen kommer hit for å arbeide, andre for å ta utdanning, andre igjen flykter fra krig og forfølgelse, eller de kommer for å gjenforenes med familiemedlemmer. Hver tolvte person bosatt i Norge i 2008 har innvandret, og til sammen er over 200 land representert i Norge.¹ Innvandrernes eneste fellesnevner er at de ikke er født i Norge. De 380 000 innvandrere utgjør derfor ikke én minoritetsgruppe, men mange minoriteter. Fra og med 2006 har arbeid

i økende grad vært hyppigste innvandringsgrunn, fulgt av familie, samtidig som antall asylsøkere (flyktninger) også har økt fra og med 2007.

Etter EU-utvidelsen i 2004 har det kommet mange arbeidsinnvandrere til Norge fra de nye medlemslandene. Særlig har mange funnet veien hit fra Polen, og på få år har polakkene blitt den største innvandrerguppen, fra å være den 14. største i 2003. Ved inngangen til 2008 var det 30 600 folkeregistrerte polske innvandrere i Norge. Nest største innvandrerguppe utgjorde svenskene (25 100 innvandrere) mens det var 18 100 fra Irak.

Ved inngangen til 2008 bodde det 79 000 norskfødte barn av innvandrere i Norge (ofte kalt etterkommere). Disse er fremdeles unge, nær tre av fire er yngre enn 15 år.² Mange er altså fremdeles for unge til at man kan si noe om hvordan det går med dem i utdanningssystemet og arbeidslivet. Men som vi skal se, klarer etterkommerne seg relativt godt, de som etter hvert har blitt voksne.

Hvor godt innvandrerne har funnet seg til rette og blitt integrert i Norge, henger i stor grad sammen med deres botid, noe som er viktig å ha i mente når man skal gjøre opp status over innvandrernes integrering. Det tar tid å lære seg norsk, eventuelt ta utdanning, finne arbeid og på andre måter orientere seg i et nytt samfunn. Når det gjelder botid, er det store variasjoner innad i innvandrerguppene. Ser man på alle innvandrere, har fire av ti mindre enn fem års botid, og særlig har mange fra Polen, Afghanistan, Somalia og Irak bodd i Norge i kort tid.

Statistikk som blir presentert i artikkelen kan finnes på SSBs innvandringsider, www.ssb.no/innvandring, dersom det ikke er henvist til andre kilder.

Av alle barn i Norge i aldersgruppen 0–5 år hadde 7 av 10 plass i barnehage i 2007. Det samme gjaldt 5 av 10 barn fra språklige og kulturelle minoriteter, en økning fra 4 av 10 i 2004.

Kilde: SSB

SYSSELSETTING: Veena Midha stod bak den første pakistanske stoffbutikken i Oslo. Hun åpnet Midha Enterprise i 1976.

Syssetning og ledighet

Regjeringens mål er at innvandrere og deres etterkommere i økende grad får tilknytning til arbeidsmarkedet, kontrollert for forholdene i arbeidsmarkedet. Generelle arbeidsmarkedspolitiske virkemidler vil ha den mest kraftfulle integreringseffekten, men også spesielle tiltak rettet mot innvandrere bedrer deres muligheter i arbeidsmarkedet.

Ved inngangen til 2009 er utsiktene for norsk økonomi og arbeidsliv usikre, og det ventes høyere ledighet. Men før finanskrisen satte inn, kom høykonjunkturen også innvandrere til gode. I fjerde kvartal 2007 var til sammen over 213 000 innvandrere

De største innvandrergruppene per 1.1.2008 og norskfødte men innvandrerforeldre (etterkommere).

	Innvandrere	Norskfødte med innvandrerforeldre (etterkommere)
I alt	381 000	79 000
Polen	30 636	1 433
Sverige	25 081	1 163
Irak	18 132	4 749
Somalia	16 208	5 587
Pakistan	16 110	13 024

Kilde: SSB

sysselsatt i det norske arbeidsmarkedet, 32 000 flere enn året før.³ Mange av disse var arbeidsinnvandrere fra nye EU-land. Syssetningen blant innvandrere økte med hele 6 prosentpoeng (til 63 prosent) i perioden 2005–2007. Samtidig sank arbeidsledigheten, som i august 2008 var på 4,7 prosent blant innvandrere og 1,5 prosent i befolkningen for øvrig.⁴

Et eksempel på at integreringen går i riktig retning er at barna av innvandrerne (etterkommerne) deltar i arbeidslivet nesten på lik linje som majoriteten. Det er liten forskjell mellom de ikke-vestlige etterkommerne og majoritetsbefolkningen mellom 16 og 24 år når det gjelder i hvilken grad de er aktive i arbeid eller under utdanning. Etterkommerne har en klart høyere andel aktive enn innvandrere.⁵

Hvordan ser innvandrernes situasjon på arbeidsmarkedet ut i Norge sammenlignet med andre land? Det er vanskelig å sammenligne ledighets- og syssettingsnivået blant innvandrere mellom land, blant annet fordi dataene er nokså usikre, og fordi sammensetningen av innvandrerbefolkningen i ulike land varierer betraktelig. I Norge er det for eksempel en relativt stor andel flyktninger sammenlignet med andre land.⁶ OECD-tall fra 2006 viser at av 21 OECD-land ligger Norge i midtsjiktet både når det gjelder ledighetsnivå og syssetning blant utenlandsfødte.

De tre største innvandrergroperne i Norge i 2008 var: Polen (32 100 personer), Sverige (26 200 personer) og Irak (22 800 personer).

Kilde: SSB

Nivået på sysselsettingen og arbeidsledigheten i Norge, Sverige og Danmark, 2006.

Land	Sysselsetningsnivå innenlandsfødte	Sysselsetningsnivå utenlandsfødte	Arbeidsledighetsnivå innenlandsfødte	Arbeidsledighetsnivå utenlandsfødte
Norge	76,2 %	66,3 %	3,0 %	8,3 %
Sverige	75,1 %	61,7 %	6,2 %	13,4 %
Danmark	78,4 %	63,8 %	3,7 %	7,5 %

Kilde: OECD

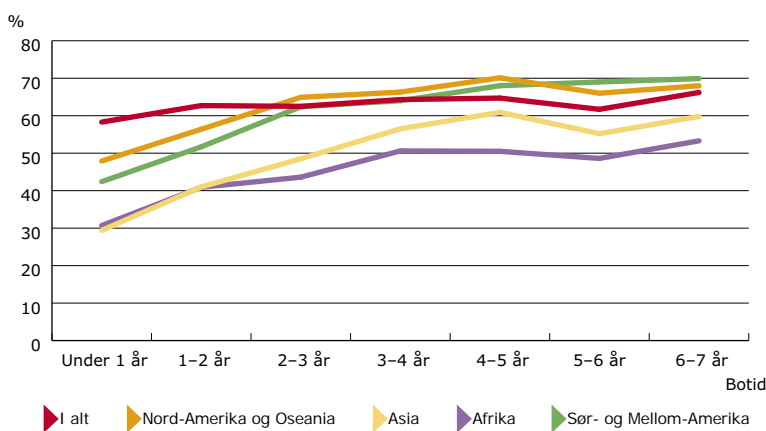
Selv om ledighetsnivået blant innvandrere har sunket og sysselsettingen økt de seneste årene, har nivåforskjellen til befolkningen for øvrig vært uendret over tid; ledigheten blant innvandrerne er omkring tre ganger høyere enn nivået i befolkningen for øvrig. Gode tider gir alle grupper en velferdsøkning, men det fører ikke nødvendigvis til utjevning av forskjeller. Innvandrere har langt større risiko enn andre for å falle ut av arbeidsmarkedet og/eller bli værende i en situasjon som avhengig av offentlige overføringer til livsopphold i den etablerte fasen av livet.⁷ Med nedbemanning, permitteringer og økt ledighet i sikte ved inngangen til 2009 må vi arbeide for at innvandrere ikke rammes i større grad enn andre.

Det er tydelige forskjeller mellom ulike grupper av innvandrere når det gjelder sysselsetting og ledighet. Innvandrergropernes ulike botid kan forklare mye av forskjellene. Det tar tid å lære seg språk, orientere seg i arbeidsmarkedet og få relevant yrkeskompetanse. Slik figuren over sysselsetting viser, øker også innvandrernes sysselsetting markant med botid. Samtidig forklarer ulike innvandringsgrunner mye av forskjellene i sysselsetting og integrering. Landgrupper hvor de fleste kommer som flyktninger, slik tilfellet er blant innvandrere fra land som Somalia, Afghanistan og Irak, har langt lavere sysselsettingsgrad enn grupper som kommer som arbeidsinnvandrere, som de fra de nye EU-landene.

I mange innvandrergroper er det også store forskjeller mellom kvinners og menns tilknytning til arbeidsmarkedet, og særlig i grupper fra land utenfor Europa (se tabellen på neste side). For eksempel var sysselsettingen blant menn fra Pakistan over dobbelt så høy som blant kvinner fra samme land.⁸ Innvandrerkvinner som er i jobb har generelt en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet enn innvandrermenn. For eksempel arbeider 43 prosent av innvandrerkvinnene deltid (færre enn 30 timer i uka), mot 24 prosent av mennene.⁹

Det er ikke bare de siste årenes høykonjunktur som har ført til at stadig flere innvandrere har blitt

Andel sysselsatte innvandrere øker med botid. 4. Kvartal 2007.

Kilde: SSB

integret i arbeidslivet. Kvalifiseringstiltak, som introduksjonsordningen og rett og plikt til norsk og samfunnsfag, bidrar også til lettere og raskere integrering i arbeidsmarkedet. Som vi vil komme tilbake til, er resultatene fra disse tiltakene gode. Mange innvandrere har også fått tiltaksplass i bedrifter og kommet i jobb gjennom aktive rekrutteringstiltak. I august 2008 utgjorde innvandrere 23 prosent av alle arbeidsledige, men hele 44 prosent av alle på ordinære arbeidsmarkedstiltak.¹⁰ Samtidig opplever mange med utenlandsk bakgrunn urettferdige barrierer inn i arbeidslivet. Undersøkelser viser at mange innvandrere har opplevd diskriminering ved ansettelse. Ifølge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse mente 18 prosent av de intervjuede innvandrerne at deres innvandrerbakgrunn hadde hindret dem i å få en jobb de hadde søkt og var kvalifisert for.¹¹ Analyser viser også at overkvalifisering er et større problem blant ikke-vestlige innvandrere enn blant andre.¹²

Mange bedrifter går glipp av nyttig kompetanse ved å ikke slippe til kvalifiserte innvandrere. For å øke andelen med innvandrerbakgrunn i arbeidsstokken kreves et systematisk arbeid både på strategi- og plannivå, og gjennom konkrete mål og tiltak. Rapportering fra de 26 heleide statlige bedriftene viser

Ved inngangen til 2008 bodde det 381 000 innvandrere i Norge, og 79 000 barn av innvandrere. Disse utgjorde 9,7 prosent av den norske befolkningen.

Kilde: SSB

Sysselsettingsandeler blant innvandrere 15–74 år, utvalgte landgrupper. 4. kvartal 2007

Land	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Hele befolkningen	72 %	75 %	68 %
Innvandrere i alt	63 %	69 %	57 %
Innvandrere fra vestlige land	73 %	76 %	68 %
Innvandrere fra ikke-vestlige land	60 %	66 %	53 %
Polen	77 %	83 %	64 %
Chile	71 %	74 %	67 %
Sri Lanka	69 %	76 %	61 %
Vietnam	65 %	68 %	61 %
Iran	58 %	62 %	54 %
Tyrkia	55 %	65 %	42 %
Afghanistan	51 %	65 %	31 %
Pakistan	48 %	64 %	31 %
Irak	46 %	55 %	32 %
Somalia	36 %	45 %	24 %

Kilde: SSB

en økt aktivitet i bruk av rekrutteringsstimulerende tiltak i perioden 2006-2008. I 2008 hadde 12 av de 26 bedriftene ledere med personalansvar som enten selv er innvandrer eller som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre.

I næringslivet eide innvandrerbefolkningen i 2005 8 prosent av alle personlig eide foretak, noe som tilsvarte deres andel av befolkningen på samme tid.¹³ Innvandrerne er med andre ord verken under- eller overrepresenterte som selvstendig næringsdrivende. Gründervirksomheten blant innvandrere i Norge er et positivt bidrag til verdiskapingen i samfunnet, og regjeringens mål er å legge til rette for å benytte mer av innvandrerbefolkningens potensial for å drive egen virksomhet.

Utfordringer:

- ▶ Utvide tilbudet om fagopplæring til ufaglærte arbeidsinnvandrere og flyktninger.
- ▶ Tilby norskopplæring til personer i jobb med svake norskerferdigheter.
- ▶ Øke deltagelsen blant innvandrerkvinner i kvalifiseringsordninger, utdanningssystemet og arbeidsmarkedet.
- ▶ Sette i gang tilpassede tiltak for landgrupper som har lav sysselsetting.
- ▶ Legge til rette for at flere innvandrere kan etablere egen virksomhet.
- ▶ Sikre at arbeidsgivere har mål og tiltak for å rekruttere medarbeidere med innvandrerbakgrunn.

Inntekt og levekår

Personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår enn befolkningen som helhet. Innvandrerbefolkningen har lavere sysselsetting og inntekt,¹⁴ er overrepresentert på sosialhjelpstatistikken¹⁵ og bor dårligere¹⁶. Likevel viser innvandrerne en betydelig sosial mobilitet etter flytting til Norge. Levekårene blir bedre med lengre botid og over generasjoner. Regjeringen har en målsetting om at andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt skal minke ned mot nivået for befolkningen generelt. Det er også et mål at innvandrere skal sikres botrygghet og forhindre fra utstøting i boligmarkedene.

Innvandrerhusholdninger har betydelig lavere inntekter enn husholdninger ellers i befolkningen.¹⁷ Med utgangspunkt i EUs definisjon av lavinntekt bodde 29 prosent av innvandrerne og deres barn i husholdninger med lavinntekt i 2006, mot 8 prosent for den øvrige befolkningen.¹⁸ Innvandrerne er også overrepresenterte blant dem som har vedvarende lavinntekt – definert som de som opplever lav inntekt over en periode på tre år. I perioden 2004 til 2006 hadde 25 prosent av innvandrerne vedvarende lavinntekt, mot 8 prosent i hele befolkningen.¹⁹

Innvandrerens lavere inntekter er på den ene siden en følge av at gruppen sett under ett, særlig innvandrerkvinner, har en svakere tilknytning til arbeidslivet enn befolkningen for øvrig. I tillegg er innvandrerhusholdninger i gjennomsnitt større, slik at det er flere mennesker å fordele den allerede lave inntekten på. Det er imidlertid store inntekts- og levekårsforskjeller mellom ulike innvandrergrupper. Mens innvandrere fra land i Norden og det øvrige Vest-Europa er på nivå med befolkningen totalt, er inntektene langt lavere blant nyere flyktninggrupper, som somaliere og irakere.²⁰

Andelen innvandrere med lavinntekt reduseres med økt botid. Andelen som har vedvarende lavinntekt blant innvandrerne, synker for eksempel fra nær 47 prosent blant de som har bodd i landet i tre år eller mindre, til 19 prosent blant de som har bodd her i 10 år eller mer. Blant somaliske og irakiske husholdninger finner vi høyest andel med vedvarende lavinntekt.

Innvandrere bor dårligere enn befolkningen i alt, men også boligstandarden bedres etter hvert som de bor lenger i Norge. SSBs levekårsundersøkelse viser at med lengre botid flytter flere fra blokk til

Kvinner er bedre representert enn menn i høyere utdanning. Dette gjelder både blant innvandrere, blant norskfødte med innvandrerforeldre og i befolkningen i alt. *Kilde: SSB*

hus, går fra å leie til å eie og bor mindre trangt. Vi finner altså en tydelig sosial mobilitet når det gjelder innvandreres boligtype og boligstandard.²¹

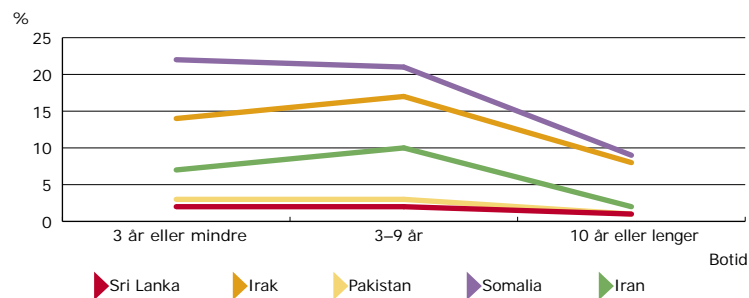
Utfordringer:

- ▶ Legge til rette gjennom ordninger for barnepass, som for eksempel barnehager og SFO, slik at innvandrerforeldre kan delta i kvalifisering og arbeid på lik linje med andre.
- ▶ Videreføre og iverksette særskilte tiltak i områder/bydeler hvor mange har dårlige levekår.

Bruk av velferdstjenester

Mange flyktninger og familiegjenføynte trenger ekstra økonomisk bistand den første tiden i Norge, inntil de har fått en selvstendig inntekt. Bostøtte og sosialhjelp er eksempler på slike støtteordninger fra det offentlige. Bostøtte skal bidra til at utsatte grupper skal kunne skaffe seg og bli boende i en god bolig. Mens 4 prosent i hele befolkningen bodde i husholdninger som mottok bostøtte i 2006, gjaldt det samme 15 prosent av innvandrerne. På samme tid bodde 6 prosent i hele befolkningen i husholdninger som mottok sosialhjelp, mot 20 prosent av innvandrerne.²²

Sosialhjelpens andel av husholdningens inntekt, etter botid. 2006.

Kilde: SSB

Flertallet lykkes imidlertid med å bli økonomisk selv-hjulpne med tiden. Med økt botid utgjør yrkesinntekt en stadig større andel av inntekten i innvandrerhusholdninger, mens en stadig mindre andel kommer fra offentlige overføringer som sosialhjelp.²³ Som figuren over viser blir sosialhjelp mindre viktig med økende botid, og for noen grupper, som innvandrere fra Sri Lanka og Pakistan, er sosialhjelpsbruken alt fra begynnelsen relativt lav.²⁴

De fleste innvandrergrupper er såpass unge at det er for tidlig å si noe om deres bruk av uførepensjon og alderspensjoner. Frisch-senteret har imidlertid gjort en studie av arbeidsinnvandrere som kom fra Pakistan, India, Tyrkia og Marokko i perioden 1971–1975. Fra å ha en svært høy sysselsetting årene etter ankomst, ble en relativt stor andel av innvandrerne etter en tid uførepensjonister. Forskerne peker på at den svake utnyttelsen av innvandrernes arbeidskraft i særlig grad skyldes en kombinasjon av dårlige jobbmuligheter, utsatte yrker og gode velferdsordninger.²⁵

Utfordringer:

- ▶ Kartlegge bedre hva som lønner seg for den enkelte familie i valg av arbeid versus velferdsordninger i ulike familiesituasjoner.
- ▶ Kartlegge effektene av kort botid i forhold til ulike medlemskapsbaserte ordninger som folketrygden og pensjonsordninger.

Ekteskap og familie

Endrede ekteskapsmønstre de senere årene viser tydelig at vi lever i en globalisert verden. Det blir stadig mer vanlig blant personer uten innvandrerbakgrunn å finne seg en ektefelle som ikke bor i Norge – det som i statistikken kalles «transnasjonale ekteskap». Særlig er det *menn* uten innvandrerbakgrunn som gifter seg med utenlandske kvinner, og

i perioden 1996–2007 ble det inngått over 21 000 slike ekteskap. Av de utenlandske kvinnene kom flest fra Thailand, Russland og Filippinene.²⁶

Også mange innvandrere finner ektefeller utenfor Norge. Av de med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia som giftet seg i perioden 2002-2007, giftet tre av fire seg med en som ikke var bosatt i Norge. Også norskfødte barn av innvandrere (etterkommere) som har bakgrunn fra disse landene, og som har giftet seg, velger i overveiende grad ektefeller fra samme opprinnelsesland som dem selv. Det er imidlertid få etterkommere som har giftet seg, og det gjenstår å se om de som gifter seg fremover følger giftemønsteret til de som var tidligst ute.

Norskfødte barn av innvandrere er imidlertid langt eldre enn foreldregenerasjonen når de gifter seg.²⁷ Også alder for når man innvandret, ser ut til å påvirke når man gifter seg. De som kom til Norge i skolealder, gifter seg senere enn de som kom i voksen alder.

Innvandrerne hever det generelle fruktbarhetsnivået i Norge marginalt.²⁸ Det er innvandrere som

kom som voksne fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, som har et fruktbarhetsmønster som skiller seg fra resten av befolkningen. De får barn tidligere, og de får flere barn enn det som er gjennomsnittet i Norge. Derimot har de som kom til Norge fra disse verdensdelene som barn, nærmest seg de norske fruktbarhetsmønstrene. De får barn senere, og de får færre barn enn foreldregenerasjonen som kom som voksne. Men de får likevel flere barn enn snittet for hele befolkningen. Også pakistannerne, som er den store ikke-europeiske innvandrerguppen som har bodd lengst i Norge, har utviklet et fruktbarhetsmønster som nærmer seg gjennomsnittet i Norge.

Vi ser dermed at innvandrerbefolkningen nærmer seg majoritetsbefolkningens mønster når det gjelder giftealder og fruktbarhetsmønster. Det er likevel enkelte praksiser innenfor ekteskap og familieliv som i noen miljøer ser ut til å overleve, og som samfunnet ikke aksepterer. Kompetanseteamet mot tvangs-ekteskap melder at det har vært en økning i antall henvendelser til dem på 28 prosent sammenlignet med 2007, fra 177 til 248 saker. Det finnes ingen sikre opplysninger om hvor mange jenter og gutter i Norge som utsettes for alvorlig press og tvang for

65 prosent av de som gikk ut av introduksjonsprogrammet i 2006 var i arbeid eller under utdanning i 2007.

Kilde: SSB

å inngå ekteskap. Det siste året har det vært en styrket innsats på dette området, noe som også forklarer økningen i antall innrapporterte saker. I forbindelse med handlingsplanen mot tvangsekteskap har minoritetsrådgivere startet arbeidet ved utvalgte skoler, noe som har ført til en økning i henvendelser.

Det finnes heller ingen eksakt kunnskap om hvor stort problemet med kjønnslemlestelse er i Norge, men Institutt for samfunnsforskning har gjort en kartleggingsstudie av kjente tilfeller av kjønnslemlestelse i barnevernet, helsetjenesten, skoler og barnehager i 2006 og 2007.²⁹ Ifølge studien befant 3700 jenter seg på samme tid i en alder der omskjæring er vanlig i opprinnelseslandet. Det var innrapportert 15 tilfeller av kjønnslemlestelse i Norge i 2006 og 2007. Rapporten konkluderer med at omfanget av kjønnslemlestelser er begrenset i forhold til størrelsen på den aktuelle gruppen, og at mange har sluttet med praksisen.

Utdanning

De siste årene har det vært en positiv utvikling med hensyn til deltagelse i barnehager og i utdanningssystemet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (etterkommere). Det gjenstår imidlertid utfordringer med å få hele kjeden fra barnehage og grunnskole via videregående skole og til høyskole/universitet til å henge godt nok sammen, slik at flere fullfører og består.

Dette er regjeringens målsettinger:

- ▶ Andelen etterkommere som fullfører videregående opplæring, skal tilsvare andelen for befolkningen totalt.
- ▶ Andelen innvandrere som kom til landet i ungdomsskole- eller videregående skole-alder, og som fullfører videregående opplæring, skal øke.
- ▶ For å legge til rette for en best mulig språkutvikling i førskolealder, vil man arbeide for å øke antall barn med innvandrerbakgrunn i barnehager.
- ▶ Barn og unge med innvandrerbakgrunn skal beherske norsk språk så tidlig som mulig i skolegangen for å sikre et godt læringsutbytte.

Språkkartlegging av fireåringer ved helsestasjoner har vært prøvd ut i de 12 kommunene i landet med størst innvandrerbefolkning, og i Tromsø. Forsøkene viser at rundt 30 prosent av flerspråklige barn har behov for oppfølging, at oppfølgingsbehovene først og fremst gjelder norsk språk, og at det er viktig med lavterskeltilbud, som åpne barnehager, for å

fange inn de det gjelder.³⁰ Ulike former for språkstimulering har vært prøvd ut i barnehager i de ni kommunene som omfattes av forsøksordningen *Språkløftet*. Erfaringene viser at metoder og kvalitet varierer, og at det er behov for bedre kunnskap om bruken og effekten av ulike språkstimuleringsmetoder. Gratis kjernetid for alle fire- og femåringer prøves ut i fem bydeler i Oslo som har en høy andel innvandrere. Erfaringene viser at antallet minoritetspråklige i barnehagene har økt.³¹

Å beherske norsk språk i tidlig barndom er viktig for barns læringsutbytte og dermed for at de skal gjennomføre og bestå utdanningsløpet. Dette kan best skje gjennom å videreføre regjeringens satsing på gratis kjernetid i barnehager. Erfaringene med gratis kjernetid viser at det er en betalingsterskel for deltagelse i barnehage og SFO. Når disse tersklene fjernes, øker deltagelsen betydelig.

Frafall fra videregående skole er et stort samfunnsproblem; rundt én av fem slutter underveis i opplæringsløpet. Innvandrere slutter i større grad enn befolkningen for øvrig, mens etterkommere fullfører i omtrent samme grad som alle elever.³² Det overordnede bildet skjuler imidlertid store forskjeller blant annet etter kjønn, studieretning og sosial bakgrunn. Et eksempel: 50 prosent av innvandrer-guttene som begynte på yrkesfag høsten 2002, hadde sluttet i løpet av fem år, mens det samme bare gjaldt 5 prosent av jentene uten innvandrerbakgrunn som begynte på allmennfag.

En del innvandrerbarn kommer til Norge i skolealder. I 2007 flyttet for eksempel 5200 barn i grunnskolealder til Norge. De færreste innvandrerbarn kan norsk når de kommer hit, og de har derfor større problemer enn norskfødte barn med å følge undervisningen. Disse har høyere risiko for å falle fra underveis eller ikke bestå, noe frafallsstatistikken fra videregående bekrefter. For å forebygge frafall trengs en styrking av kompenserende tiltak i skolen for å gi dem en plattform slik at de kan følge undervisningen, kombinert med testing av elevenes kunnskapsnivå.

Vi innledet artikkelen med å si at integreringen går fremover. Dette ser vi tydelig om vi tar en tur på forelesningssaler og bibliotek ved norske høyskoler og universiteter. Deltagelsen i høyere utdanning blant innvandrere, og særlig blant etterkommere, har nemlig økt mye de senere årene, og i dag er

deltagelsen blant etterkommerne høyere enn gjennomsnittet blant unge i Norge.³³

På den andre siden viser flere studier at høyt utdannede som har innvandret, i mindre grad enn andre får uttelling for utdanningen sin i form av riktig yrke. Innvandrere med høyere utdanning bruker lengre tid på å finne seg en jobb enn sammenlignbare grupper i majoritetsbefolkningen, men det er små lønnsforskjeller mellom innvandrere og majoriteten i den første jobben.³⁴ Høyt utdannede innvandrere er også i større grad overkvalifiserte.³⁵ Når det gjelder etterkommere, er det fortsatt nokså få som har kommet i alderen hvor de har forlatt lesesalene til fordel for arbeidslivet. Det har derfor vært begrensede muligheter til å følge med på, via statistikken, om også de får dårligere uttelling for utdanningen sin enn andre som har tatt utdanning i Norge.

Selv om innvandrernes erfaring viser at mange ikke får utnyttet sin kompetanse på lik linje med majoriteten, er det ingen tvil om at utdanningen lønner seg i forhold til ikke å ta utdanning. Høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere har en sterkere tilknytning til arbeidsmarkedet enn de med lavere utdanning,³⁶ og de har andre yrker,³⁷ yrker som gir høyere lønn og status.

Stor sosial mobilitet hos etterkommere viser at sosiale «lover» om reproduksjon av foreldrenes posisjon er til for å brytes. Utfordringen nå er å sørge for at utdanning skal lønne seg like mye for de med utenlandsklingende navn som for andre.

Raskere og bedre godkjenning av utenlandsk utdanning har vært en utfordring i norsk integreringspolitikk i mange år. Mye har blitt bedre, men fortsatt er det to huller i dette systemet. Mens kartleggingen av medbrakt fagutdanning i regi av fylkene fungerer, er det fortsatt mangler i systemet for å kartlegge medbrakt høyere utdanning. Det er opp til fakultetene ved universiteter og høyskoler å gjennomføre en slik kartlegging, uten at de får betalt for det arbeidet de gjør. Konsekvensen er at en del innvandrere ikke får uttelling for medbrakt utdanning og ikke får brukt den eller må ta hele utdanningen på nytt i Norge. Den andre mangelen er at det ikke i tilstrekkelig grad finnes komplementære utdanninger, for eksempel i form av ekspresskurs, for de som har en fagutdanning eller høyere utdanning. Komplementære utdanninger vil si at innvandrerne effektivt får den påplussing eller tilpasning som trengs for at de skal kunne gå inn i faglærte jobber i Norge. Dette gjelder blant annet en del arbeidsinnvandrere som i dag kun får ufaglærte jobber.

18 900 barn med minoritetsbakgrunn gikk i barnehage i 2007, en dobling i forhold til i år 2000.

Kilde: SSB

Utfordringer:

- ▶ Utvide ordningene med språkkartlegging, språkstimulering og gratis kjernetid i barnehager til å omfatte flere barn som har behov.
- ▶ Gjennomgå og styrke undervisningstilbudet for barn som innvandrer til Norge i skolealder.
- ▶ Prøve ut bedre finansieringsordninger for universiteter og høyskoler som skal kartlegge innvandrernes medbrakte høyere utdanning. Prøve ut tilbud om komplementær utdanning («ekspreskurs») for samme gruppe.

Bosetting av flyktninger

I arbeidet med å bosette flyktninger har vi de senere årene i stor grad lykket med å nå målene om å redusere antall personer som må vente lenge på å få tildelt bolig, redusere antall personer som bor i mottak og redusere den gjennomsnittlige ventetiden. I 2008 fikk flere offentlig hjelp til å bli bosatt i en kommune enn tidligere år. Svært mange kommuner deltar i samarbeidet mellom kommune og stat, og det er bare noen få kommuner, mellom 10 og 20, som avslår anmodningen om å delta. Dugnadsånden blir testet i 2009 når antall personer som skal bosettes skal øke fra rundt 4000 de senere årene til om lag 8000.

Utfordringene er knyttet til både antallet som skal bosettes, til å nå mål om rask og god bosetting og til grupper med særskilte behov, som enslige mindreårige. Rask bosetting er en hovedutfordring. 180 dager er lenge å vente på å starte et normalt liv i en kommune. Lang ventetid og lange mottaksopphold svekker flyktingenes integreringsevne og bidrar til passivisering. Det er derfor viktig å redusere tidsbruken i alle ledd av tiltakskjeden. Rask og god bosetting av enslige mindreårige er en stor utfordring i 2009.

Utfordringer :

- ▶ Det forventes en dobling av antallet som skal bosettes.
- ▶ Raskere bosetting – dette vil igjen føre til reduksjon av ventetiden.
- ▶ Skaffe nok kommuneplasser til flere enslige mindreårige.

Kvalifisering av nyankomne flyktninger

Sammenlignet med mange andre europeiske land har Norge et velfungerende system for å kvalifisere nyankomne flyktninger for arbeidslivet. Introduksjonsloven regulerer plikter og rettigheter til norsk-

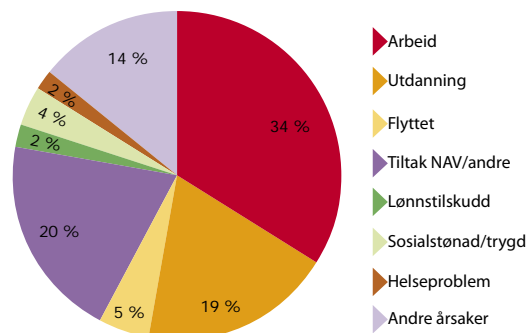
opplæring, samfunnskunnskap og mer omfattende kvalifiseringsprogram for ulike grupper nyankomne. Organiseringen og finansieringen lokalt har derfor klare nasjonale rammer. Ved lov har nyankomne flyktninger og deres familie som er utenfor arbeidslivet, rett og plikt til å delta i et individuelt tilrettelagt kvalifiseringsprogram på fulltid. Deltagelsen knyttes til utbetaling av en egen stønad.

Norge kan også vise til gode resultater når det gjelder å bosette og kvalifisere flyktninger og å få dem inn i arbeidslivet. De gode konjunktorene har slik sett blitt utnyttet på en god måte. Kvalifisering nytter. Dette er dokumentert gjennom en rekke undersøkelser gjennomført av IMDi, Fafo og SSB de senere årene. Undersøkelsene viser at overgangen til arbeid og/eller utdanning i snitt har ligget på mellom 50–60 prosent.

I denne årsrapporten presenterer vi for første gang resultatene for 2008 fra Nasjonalt introduksjonsregister (NIR) over deltagerens overgang fra introduksjonsprogram til arbeid og utdanning i kommunene. Innrapporterte tall fra kommunene viser at ca. 53 prosent av deltagerne som avsluttet introduksjonsprogram i 2008, gikk over i arbeid eller utdanning. Hovedbildet fra tidligere år er uendret; vel halvparten går over til arbeid eller utdanning etter fullført program.

Resultatene er enda bedre når vi ser på SSBs årlige monitor over flyktninger ett år etter at de gikk ut av programmet. 65 prosent av flyktingene som gikk ut av introduksjonsprogrammet i 2006, var i arbeid eller under utdanning i 2007. Dette er en økning

53 prosent av deltakere som avsluttet/avbrøt introduksjonsprogrammet i 2008 gikk over i arbeid eller utdanning. N = 1803.

Kilde: NIR

INTEGRERING I DAGLIGLIVET: Integrering skjer i dagliglivet, der mennesker oppholder seg, på skolen, i arbeid og på fritiden.

på 7 prosentpoeng sammenlignet med året før.³⁸ 10 prosent var registrert arbeidsledige eller på tiltak i 2007, mot 12 prosent i 2006. Andelen som var i arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet program, varierer med alder, kjønn og landbakgrunn. Menn og yngre går i større grad over i arbeid eller utdanning enn kvinner og eldre.

Ved utgangen av 2008 deltok nær 21 600 personer i norskopplæring i 2008, mot 22 800 i 2007. 9100 avla skriftlig prøve i 2008, og 9000 avla muntlig prøve (henholdsvis 7200 og 6900 i 2007).³⁹ Det har vært en jevn økning i antallet som har gått opp til norskprøve de senere årene. 55 prosent av de som gikk opp til prøve, besto norskprøve 2 skriftlig, og 47 prosent besto norskprøve 3 skriftlig. 93 prosent besto norskprøve 2 muntlig, og 82 prosent besto norskprøve 3 muntlig. Disse resultatene avviker lite fra 2007. Bestått norskprøve 3 er et krav for å komme inn på videregående skole for deltagere på voksenopplæringen. Bestått norskprøve 3 kan anses som et rimelig ferdighetsnivå for å kunne fungere godt i arbeidslivet.

Kun halvparten består skriftlig prøve i norsk. Flere undersøkelser dokumenterer også behovet for bedre norsk for mange innvandrere med lang botid i Norge.⁴⁰ Norskopplæringen må tilpasses grupper med svak utdanningsbakgrunn som trenger særskilt opplæring, som alfabetisering, og disse bør tilbys flere timer. Det synes derfor å være behov for et nasjonalt krafttak for norskopplæring.⁴¹ Det er behov for å øke oppmerksomheten rundt mål, resultater og kvalitet i norskopplæringen slik at andelen som består norskprøvene, øker.

Utfordringer:

- ▶ Etablere nasjonale mål og resultater i norskopplæringen.
- ▶ Fortsette å styrke kvaliteten på norskopplæring gjennom etter- og videreutdanning av lærere og ved kombinasjon av norsk og arbeidstrening.
- ▶ Rekruttere flere innvandrerkvinner til norskopplæring, utdanning og arbeid.
- ▶ Utvide og utvikle kvalifiseringen for analfabeter og andre med svak utdanningsbakgrunn.

Innvandrerens egne erfaringer

Integrert, men diskriminert er en av få rapporter der integreringen ses fra minoritetenes perspektiv.⁴² Undersøkelsen viste at åtte av ti innvandrere med lang botid føler seg godt integrert i det norske

I 2007 bosatte 44 300 personer fra land utenom Norden seg i Norge.

Kilde: SSB

samfunnet. Nesten alle respondentene føler sterk tilhørighet til Norge, men også til opprinnelseslandet. Det store flertallet som deltok i denne undersøkelsen, opplever dessuten at det er fullt mulig å være seg selv og beholde sine tradisjoner, samtidig som de føler seg som en del av det norske samfunnet.

Undersøkelsen avdekker imidlertid at det å være integrert i samfunnet ikke beskytter mot å oppleve seg diskriminert på en rekke samfunnsarenaer. Halvparten av de spurte oppgir at de har opplevd utestenging og diskriminering én eller flere ganger i løpet av det siste året på én eller flere samfunnsarenaer. Dette gjelder særlig arenaer som arbeidsliv og boligmarked, som er nødvendige å delta på for å sikre seg materielle goder. Folk med opprinnelse fra Afrika opplever forskjellsbehandling langt oftere enn innvandrere fra Øst-Europa. Dette indikerer en sammenheng mellom hudfarge og diskriminering. Jo mørkere hudfargen er, jo større er risikoen for forskjellsbehandling.

IMDi har også publisert en annen undersøkelse om arbeidsinnvandrere fra Polen og Baltikum. Her fremgår det at de fleste arbeidsinnvandrere fra disse landene opplever møtet med det norske samfunnet som en positiv overraskelse. Likevel oppgir én av fem at de hadde opplevd å bli diskriminert i Norge på grunn av sin nasjonalitetsbakgrunn. Det er med andre ord ikke bare de med mørk hudfarge som opplever å bli diskriminert.

I årsrapporten for 2007 tok vi opp at innvandrernes erfaringer med ulike integreringstiltak ofte var fraværende. Å få frem innvandrernes stemme er imidlertid en viktig del av arbeidet med å sikre kvaliteten på tiltakene.

I 2008 startet IMDi derfor et mer systematisk arbeid med å innhente brukernes erfaringer. Vi innledet et samarbeid med Fornyings- og administrasjonsdepartementet om å utvikle en generell veileder for slike brukerundersøkelser i offentlig forvaltning, blant annet for å sikre at de også fanger opp innvandrere. Vi satte også i gang en brukerundersøkelse blant bosatte flyktninger, vi utredet forekomsten og bruken av brukerundersøkelser i introduksjonsprogrammene i kommunene, vi satte i gang en målgruppeanalyse blant deltakere i statsborgerskapsseremonier, og vi har planer om en tilsvarende undersøkelse blant deltagere på norskopplæring.

Utfordringer:

- ▶ Gjennomføre systematiske brukerundersøkelser som fanger opp innvandreres erfaringer med og tilbakemeldinger på integreringstiltak og offentlige tjenestetilbud.
- ▶ Gjennomføre jevnlig undersøkelser om integrering som også fanger opp synspunkter hos nyankomne og innvandrere som ikke er godt integrert i arbeids- og samfunnsliv.

Befolkningens holdninger

Ifølge Statistisk sentralbyrås holdningsundersøkelser øker befolkningens toleranse og velvilje overfor innvandrere.⁴³ Flere enn tidligere mener at innvandrere gjør en nyttig innsats i arbeidslivet, og langt færre misliker at barna deres gifter seg med en innvandrer. Sammenlignet med holdninger i andre europeiske land ligger opinionen i Norge på de fleste områder klart på den liberale eller tolerante siden av gjennomsnittet.⁴⁴ Samtidig viser SSB-rapporten at

Ledighetsnivået blant innvandrere har sunket de siste årene, men ledigheten blant innvandrerne er omtrent tre ganger høyere enn i befolkningen for øvrig.

Kilde: SSB

så mange som vel fire av ti synes innvandrere bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig. Dette kan tyde på at en stor andel av befolkningen mener at innvandrere bør assimileres, heller enn integreres gjennom en gjensidig tilpasningsprosess mellom majoritet og minoritet.

En større aksept for innvandrere i befolkningen innebærer dessuten ikke en økende tilfredshet med norsk integreringspolitikk. I Integreringsbarometeret 2008 svarer noe mer enn halvparten at de opplever at integreringen fungerer ganske eller meget dårlig.⁴⁵ Andelen som mener dette, har vært økende de siste årene. Når vi spør befolkningen hva problemene med integreringen kan skyldes, peker flertallet på at årsakene er mange og sammensatte. Hele åtte av ti opplever at det er mangelfull innsats fra innvandrernes side. Samtidig svarer syv av ti at det skyldes mangelfull innsats fra norske myndigheter, mens like mange mener at problemene knyttet til integrering av innvandrere skyldes mangelfull innsats fra nordmenn flest. At det store flertallet oppgir så mange årsaksforklaringer til at integreringen av innvandrere i Norge fungerer dårlig, tyder på at mange har tatt inn over seg at en vellykket integreringsprosess er avhengig av innsats både fra minoritet og fra majoritet.

Rundt halvparten oppgir at årsaken til at integreringen ikke fungerer kan være at innvandrerbefolkningen utsettes for diskriminering i Norge. Litt over en av ti har selv vært vitne til diskriminering basert på etnisitet og/eller hudfarge i løpet av det siste året.

Utfordringer:

- ▶ Informere befolkningen som helhet mer og bedre om integrering av innvandrere.
- ▶ Avklare hvilke forventninger man har til integrering eller eventuelt til assimilering på ulike samfunnsarenaer.

Frivillig virksomhet

Integrering skjer i dagliglivet der mennesker oppholder seg, i arbeid og på fritiden. Frivillige organisasjoner, foreninger og lag er naturlige treffsteder og sosiale samlingspunkter i lokalsamfunn i Norge. Få land har flere organisasjoner per innbygger enn Norge, og dette er derfor viktige møteplasser. Innvandrere deltar i mindre grad enn befolkningen i alt i organisasjonslivet, særlig i idrettslag/foreninger.⁴⁶ Derimot finnes det mange innvandrersamfunnsorganisasjoner og -grupper. De fleste lokale innvandrersamfunnsorganisasjonene er små og har basis i en enkelt etnisk gruppe.

Gjennom IMDi gis det tilskudd til frivillig virksomhet for å stimulere til møteplasser og samarbeid i lokalsamfunn mellom organisasjoner på tvers av etnisk og nasjonal opprinnelse. Prioriterte grupper er kvinner og barn. Gjennom denne ordningen for deltagelse, dialog og samhandling i lokalsamfunn ble det gitt støtte til over 1000 aktiviteter i 2008. Det er de utadrettede og inkluderende aktivitetene som får støtte. Tiltak som kun er rettet innad mot en bestemt gruppe, får normalt ikke støtte. Det er ikke nok å stimulere til dialog og samarbeid mellom organisasjoner og grupper. Det er også viktig å stimulere til at flere innvandrere blir medlemmer og tillitsvalgte i tradisjonelle norske frivillige og humanitære organisasjoner. IMDi samarbeider derfor med de store frivillige organisasjonene for å sette rekruttering av innvandrere på dagsorden.

Behovet for å bosette flyktninger i norske kommuner blir i 2009 større enn på mange år. IMDi inngikk i 2008 derfor et samarbeid med de store humanitære organisasjonene om deres bidrag til bosetting og integrering av flyktninger i lokalsamfunn. Gjennom å koble nyankomne flyktninger med lokalt foreningsliv kan den enkelte bli bedre inkludert i lokalsamfunnet. Organisasjonene kan også bidra i de tiltakene kommunene har ansvar for i integreringsarbeidet, og kan for eksempel trekkes inn i introduksjonsprogrammet. Eller de kan rett og slett være mennesker som er interessert i og opptatt av flyktingenes ve og vel gjennom ordninger som Flyktingguide eller lignende.

Det finnes en rekke landsdekkende organisasjoner på innvandrersfeltet. Noen av disse favner mange innvandrere på tvers av grupper. Andre har preg av å være kompetansmiljøer som ut fra ulike perspektiver ivaretar innvandreres interesser. De landsdekkende organisasjonene som fikk støtte i 2008, var: Afrikan Youth (AYIN), Antirasistisk senter, Innvandrernes Landsorganisasjon (INLO), Human Right Service (HRS), Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA), MIRA Ressurscenter for innvandrere- og flyktingkvinner, Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), Organisasjon mot offentlig diskriminering (OMOD), Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) og SOS Rasisme.

Utfordringer:

- ▶ Fremme deltagelse i lokalsamfunn gjennom å rekruttere flere innvandrere som medlemmer og tillitsvalgte i organisasjoner

TETT SAMARBEID: Hadsel kommune samarbeider med den lokale fiskeribedriften Nordlaks om å få flyktninger raskt inn i arbeidslivet.

- ▶ Gjøre det lettere å bosette flere flyktninger gjennom å mobilisere frivillige organisasjoner til å inkludere nyinnflyttede i lokale organisasjoner.
- ▶ Drive opplæring av innvandrersamfunnsorganisasjoner i organisasjonsarbeid.

Innvandrere er underrepresentert

En voksende generasjon av norskfødte med innvandrerforeldre tar utdanning og får innflytelsesrike jobber og synlige posisjoner. Det blir stadig flere positive forbilder. Samtidig er minoriteter underrepresenterte i innflytelsesrike posisjoner både i næringsliv og i politikk.

Innvandrere er i mindre grad enn den øvrige befolkningen medlem av politiske partier. I hele befolkningen var 6 prosent medlem av et politisk parti, mens blant innvandrere med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Øst-Europa var tilsvarende andel 4 prosent.⁴⁷

I noen fora blir imidlertid representasjonen stadig bedre. SSB-statistikk fra kommunevalget i 2007 viser at antallet kommunestyrerepresentanter med bakgrunn fra Afrika, Asia, Latin-Amerika og Øst-Europa økte fra 92 i 2003 til 140 i 2007. Seks av ti innvandrere bor i en kommune hvor de i forhold til andel stemmeberettigede er overrepresentert i sitt lokale kommunestyre.⁴⁸ Ser man derimot på de stemmeberettigede i hele landet, er innvandrere med denne bakgrunnen ikke spesielt godt representert. Da har 1,3 prosent av de valgte representantene denne bakgrunnen, mens 5 prosent av de stemmeberettigede har tilsvarende bakgrunn.

Innvandrere er klart underrepresentert på Stortinget og i offentlige organer. Det har vært stor oppmerksomhet rundt kandidater med innvandrerbakgrunn i forbindelse med nominasjonen til neste stortingsvalg. Det gjenstår å se om dette vil føre til økt representasjon.

Andelen fagorganiserte er jevnt over lavere blant innvandrere enn blant den øvrige befolkningen, og det er relativt få tillitsvalgte med innvandrerbakgrunn.⁴⁹ Den lave organiseringsgraden kan langt på vei forklares av at innvandrere i stor grad arbeider innenfor yrker som er kjennetegnet av lav organiseringsgrad, for eksempel innen renhold og hotell og restaurant.⁵⁰ Ved LO-kongressen i 2005 var ingen delegater med innvandrerbakgrunn representert.⁵¹

Det er mange og sammensatte årsaker til at innvandrere er underrepresentert på viktige samfunnsarenaer. Dels kan det skyldes at majoritetssamfunnet ekskluderer innvandrere fra viktige posisjoner, enten bevisst eller ubevisst. Dels kan det skyldes manglende kompetanse og erfaringsbakgrunn blant innvandrere. Uansett er det viktig å fremme gode rollemodeller med ulik etnisk bakgrunn som kan bidra til å vise andre at det er mulig å komme seg opp og frem i samfunnet, og som kan bidra til å redusere negative holdninger til innvandrere i synlige og ledende posisjoner.

I USA ble 2008 året hvor en mann med synlig minoritetsbakgrunn ble valgt til president. Det er interessant å tenke gjennom hva som skal til, og når vi kan se for oss at en med bakgrunn fra for eksempel et asiatisk land skal kunne bli statsminister i Norge.

NORSK PÅ FRITIDEN: Kvinner fra Furuset lærer norsk på fritiden i regi av Metodistkirken.

Utfordring:

- ▶ Etablere mål og sette i gang tiltak for å rekruttere flere innvandrere til politisk virksomhet, fagforeninger og nærings- og bransjeorganisasjoner.

Hvor effektive er integreringstiltakene?

Integrering er i økonomisk sammenheng ressursforvaltning. Viktige spørsmål i et slikt perspektiv er blant annet: Hvor godt brukes den arbeidskraftsressursen innvandrere representerer? Hvilken kost/nytte gir ulike integreringstiltak? Hvor er potensialet for produktivetsforbedringer størst? Vi skal her trekke frem noen områder hvor forbedringer av tiltak vil kunne ha positive integreringsmessige og samfunnsøkonomiske konsekvenser.

For flyktninger som får beskyttelse i Norge, tar det i gjennomsnitt 25 måneder fra søknad om asyl registreres til de flytter til en kommune. Tiden fra vedtak om opphold til bosetting i en kommune utgjør i gjennomsnitt 6 måneder av de over to årene med passiv venting. IMDi har fått utarbeidet forslag som i sum kan redusere tiden for bosettingsprosessen til én måned. Staten kan alene spare mellom 100–150 millioner kroner årlig på en slik effektivisering. I tillegg kommer økt verdiskaping ved raskere overgang til arbeid.

Omtrent halvparten av deltagerne i introduksjonsordningen går over til arbeid eller utdanning etter

fullført program. Blant de som fullførte i 2006, var 65 prosent i arbeid eller utdanning ett år etter, viser SSB-tall. Det er et potensial for å øke denne andelen, særlig blant kvinner og i visse nasjonalitetsgrupper. Noen kommuner har et forbedringspotensial for å komme opp mot snittet nasjonalt. Staten gir gjennom integreringstilskuddet økonomisk støtte til dekning av kommunenes kostnader til introduksjonsprogram og andre integreringstiltak. Integreringstilskuddet utgjør i 2009 nær 3,5 milliarder kroner.

Norskopplæring finansieres hovedsakelig av tilskudd. I 2009 utgjør dette over 1,5 milliarder kroner. Rundt ni av ti består muntlige prøver, mens omtrent halvparten består skriftlige. Det er et potensial for å øke bestått-andelen på skriftlige prøver. Å bestå prøver gir uttrykk for bedre ferdigheter og dermed økt mulighet for videre utdanning, arbeid og evne til å klare seg selv i samfunnet.

Andelen som er helt eller delvis avhengig av offentlige overføringer, er høyest blant flyktninger med kort botid. Det er god ressursforvaltning å redusere tiden flyktninger er avhengige av offentlige ytelser. Den lavere sysselsettingen blant innvandrere betyr tapt verdiskaping og dårlig ressursutnyttelse. Hadde sysselsettingen vært like høy blant innvandrere som blant befolkningen som helhet, ville 28 000

Gjennomsnittlig deltagelse i høyere utdanning skjuler store forskjeller. Over halvparten av norskfødte med indiske, polske og srilankiske foreldre i alderen 19–24 år studerte høsten 2007, det samme gjaldt for 20 prosent av de med tyrkiske foreldre.

Kilde: SSB

Ikke-vestlige innvandrere er i langt større grad overkvalifisert enn personer uten innvandringsbakgrunn. Mens 20 prosent av ikke-vestlige innvandrere med høyere utdanning er i «lavere» yrker, gjelder dette bare 5 prosent blant dem uten innvandrerbakgrunn med høyere utdanning.

Kilde: SSB

flere innvandrere vært sysselsatt. Manglende bruk av medbrakt utdanning og yrkeserfaring er et tap for samfunnet og for den enkelte.

Arbeidsinnvandrere har høy yrkesdeltagelse. Manglende språkkunnskaper og lite tilgjengelig informasjon om arbeids- og samfunnsliv øker faren for produktivitetstap på arbeidsplassen og lavere omstillingsevne ved konjunkturedringer. Tilsvarende vil familieforsørging av ektefelle utgjøre ubrukt arbeidskraftreserve.

Arbeidsinnvandrere fra EU omfattes ikke av integreringstiltak som norskopplæring og samfunnskunnskap. Erfaringer viser at landgrupper som kom som arbeidsinnvandrere på 70-tallet, har lav sysselsetting blant kvinner også etter lang botid, og det er høy overgang til uførepensjon blant noen av disse gruppene.⁵² Det er grunn til å spørre om investering i integreringstiltak som norskopplæring og fagopp-læring ville bidra til økt sysselsetting blant kvinner og økt omstillingsevne blant ufaglærte.

Kost/nytte-vurderinger bør systematisk gjennomføres for alle større integreringstiltak. For eksempel har Econ Pöyry, på oppdrag fra IMDi, beregnet at den samfunnsøkonomiske gevinsten av kvalifiseringsprogrammet Ny sjanse i årene 2005–2007 kan være på hele 450 millioner kroner (IMDI-rapport 4-2008). Beregningene viser at det har vært god samfunnsøkonomi å investere i dette tiltaket, som er rettet mot langtids sosialhjelpsklienter med innvandrerbakgrunn.

Utfordringer:

- ▶ Utvide opplæring i norsk og samfunnskunnskap til grupper som i dag ikke får opplæring, og til personer som ikke har nødvendige ferdigheter til å delta i arbeid eller utdanning.
- ▶ Redusere tidsbruken i tiltakskjeden for mottak, bosetting og introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger og familiegjenforente til disse.
- ▶ Kartlegge systematisk samfunnsøkonomisk kost/nytte ved ulike integreringstiltak og gjennomføre tiltak der hvor nytteverdien er størst.

Oppsummering

Integreringen går i riktig retning, men tar lang tid og er komplisert og utfordrende. På sentrale områder viser integreringen gode resultater. På andre er utfordringene store. Denne artikkelen har satt søkelys på noen områder av integreringsarbeidet, men den

gir ikke et fullstendig bilde. Vi har valgt ut tema som står sentralt i integreringspolitikken nasjonalt og internasjonalt, og hvor det finnes gode data. Det ligger ingen prioriteringer eller rangering av temaene. En mer fullstendig analyse ville inkludere tema som helse, kultur og media, og visse tema krever en mer kvalitativ tilnærming, som rasisme og diskriminering. Vår ambisjon har vært å starte en prosess for å få et gradvis bedre oversiktsbilde over utviklingen i integreringsprosessene i Norge.

Innvandrere får i økende grad tilknytning til arbeidsmarkedet. I 2008 var sysselsettingen høyere og arbeidsledigheten for innvandrere på et historisk lavt nivå. Innvandrere nøt godt av den gunstige situasjonen på arbeidsmarkedet, mange er i jobb og klarer seg selv. Men fortsatt er ledigheten tre ganger høyere for innvandrere sammenlignet med den øvrige befolkningen. Noen grupper har en tyngre og lengre vei inn i arbeidsmarkedet og oppnår en svakere tilknytning. Arbeidsinnvandrere opplever andre utfordringer, og har selv med tilknytning til arbeidsmarkedet behov for informasjon og norskopplæring. Utfordringene er særlig knyttet til at kvinner, ufaglærte og personer med bakgrunn fra enkelte land i større grad enn andre står utenfor arbeidsmarkedet. Det er også en utfordring at en del innvandrere ikke får full uttelling for utdanning og kompetanse.

I årsrapporten for 2007 pekte IMDi på at integreringstiltakene må være robuste nok til å tåle en lavkonjunktur. Den senere tids endringer i arbeidsmarkedet gjør det enda viktigere å fokusere på kvaliteten på kvalifiseringstiltak for innvandrere. Gjennom introduksjonsloven, introduksjonsprogrammene og rett og plikt til norsk har Norge utformet tydeligere og mer målrettede integreringstiltak. Resultatene fra introduksjonsprogrammene er gode. Over halvparten av deltagerne er i arbeid og utdanning etter endt program. Utfordringen er nå å sikre kvaliteten i programmene og koblingen til arbeidslivet når ledigheten går opp.

Norskopplæringen for voksne innvandrere fungerer godt for mange som oppnår gode ferdigheter i norsk. Men resultatene på de skriftlige prøvene er ikke gode nok når halvparten stryker. Det trengs mer oppmerksomhet rundt mål- og resultatoppnåelse og kvaliteten i undervisningen. Det er særlig personer med svak utdanningsbakgrunn som trenger et mer tilpasset tilbud. For denne gruppen har man ikke nådd målet om at voksne innvandrere skal lære

I følge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse hadde 46 prosent av de intervjuede kvinnene fra Iran høyere utdanning, mot bare 8 prosent av kvinnene fra Somalia.

Kilde: SSB

tilstrekkelig norsk til å fungere i samfunnet i løpet av de første fem årene de bor i landet.

I arbeidet med bosetting av flyktninger i kommunene har man de siste årene lyktes med å redusere antallet som må vente lenge på bolig, antallet i mottak som venter på bosetting, og gjennomsnittlig ventetid. Flere enn tidligere år ble bosatt i 2008, og kommunene er jamt over positive til å bosette flere når behovet øker dramatisk i 2009. Men fortsatt er det mye å hente på å korte ned ventetid og lange mottaksopphold som svekker flyktningenes integreringsevne og bidrar til passivisering. Raskere bosetting av flere er utfordringen når 8000 flyktninger skal bosettes i norske kommuner i 2009.

For innvandreres og etterkommeres utdanningsløp er det satt opp flere mål for inkludering fra førskolealder til fullført videregående skole. Bøygen for de fleste er å fullføre videregående. Karakterene fra grunnskolen er avgjørende. Dette er igjen avhengig av at barna behersker norsk språk så tidlig som mulig i skolegangen. Ikke alle behersker norsk tidlig nok til å ha et godt læringsutbytte. Det trengs fortsatt satsing på gratis kjernetid for å få flere barn med innvandrerbakgrunn inn i barnehager. Målet om at en høyere andel skal gjennomføre videregående skole er heller ikke nådd. Men bildet er sammensatt. Blant de som fullfører, tar stadig flere høyere utdanning, og andelen blant etterkommere er høyere enn i befolkningen for øvrig. Innvandrere og etterkommere med høyere utdanning får uttelling gjennom høyere sysselsetting enn dem med lavere utdanning. Men det siste spørsmålet gjenstår å besvare fullgodt: Lønner utdanning seg like mye for innvandrere som for andre? Får innvandrere like mye uttelling for å investere i utdanning?

Når det gjelder levekår, er det tydelige forskjeller på sentrale velferdsområder mellom minoritetsgrupper som har innvandret, og majoritetsbefolkningen. Innvandrere har generelt dårligere levekår enn befolkningen for øvrig. Dette er forskjeller som må utjevnes for å nå målet om like muligheter og levekår. Årsaken er i hovedsak svakere tilknytning til arbeidsmarkedet. Når flere gjennomfører og består utdanning, og sysselsettingen øker, bedres også levekårene. Det har de senere årene vært en forbedring når det gjelder målet om at innvandrere skal sikres botrygghet og forhindres fra utstøting i boligmarkedene. Til tross for betydelige utfordringer gir integreringstiltakene resultater, og levekårene bedres over tid.

Det er viktig å ha et samfunnsøkonomisk perspektiv på integreringen. Kost/nytte-vurderinger bør systematisk gjennomføres for alle større integreringstiltak. Det er mange gode resultater å vise til i integreringsarbeidet. Men noen av integreringstiltakene kan bli mer effektive og bedre til å dra nytte av innvandrernes ressurser og kompetanse.

For at Norge skal lykkes i integreringsarbeidet, trengs innvandrernes egen stemme. Innvandreres erfaringer er viktige for å kvalitetssikre at tiltakene holder en god kvalitet og har den tilsiktede virkningen. Men også befolkningens holdninger og velvilje overfor innvandrere er sentrale for at integreringsarbeidet skal lykkes.

- 1) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 2) Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB).
- 3) Det er ikke publisert nyere sysselsettingstall enn fra fjerde kvartal 2007
- 4) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 5) Olsen (2008): *Innvandrerungdom og etterkommere i arbeid og utdanning*. SSB-rapport 2008/33
- 6) OECD gjør sammenligninger av sysselsettingsnivået blant utenlandsfødte i ulike OECD-land. Statistikken er i hovedsak basert på arbeidskraftundersøkelser hvor det ikke trekkes spesielle utvalg blant de utenlandsfødte. Blant annet derfor er usikkerheten stor når det gjelder sysselsettingstallene for de utenlandsfødte.
- 7) Nerland (2008): *Ikke-vestlige innvandreres forhold til arbeidsmarkedet, utdanning og velferdsordninger i ulike livsfaser*. SSB-rapport 2008/26.
- 8) Kilde: SSB: <http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/>
- 9) Daugstad og Sandnes (2008): *Gender and Migration*. SSB-rapport 2008/10.
- 10) Kilde: SSB: <http://www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/>
- 11) Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5.
- 12) Villund (2008): *Riktig yrke etter utdanning? En registerbasert undersøkelse om kompetanse og arbeidsoppgaver hos ansatte med innvandrerbakgrunn*. SSB-rapport 2008/37.
- 13) Vartdal (2008): *Innvandrarane i næringslivet*. Samfunnsspillet nr. 4/2006, Statistisk sentralbyrå.
- 14) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 15) Kilde: SSB: <http://www.ssb.no/soshjelpk/>
- 16) Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5.
- 17) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 18) Dette er 60 prosent av medianinntekten, og hvor husholdningsinntektene korrigeres etter husholdningens størrelse og sammensetning. OECD opererer med en annen definisjon.
- 19) Dette gjelder ikke norskfødte med innvandrerforeldre.
- 20) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103
- 21) Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5.
- 22) *Økonomi og levekår for ulike grupper*, 2007. SSB-rapport 2008/19.
- 23) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 24) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 25) Bratsberg, Raaum og Røed (2007): *Opp og ned: Yrkesaktivitet og trygd over livsløpet for tidlige arbeidsinnvandrere i Norge*. I IMDi-rapport 9/2007.
- 26) Daugstad (2008): *Ekteskap over landegrensene*. SSB-rapport 2008/41
- 27) Daugstad (2008): *Ekteskap over landegrensene*. SSB-rapport 2008/41
- 28) Foss (2006): *Fruktbarhet blant innvandrerkvinner*. SSP 4/2006. URL: (<http://www.ssb.no/ssp/utg/200604/07/>)
- 29) Lidén og Bentzen (2007): *Kjønnslemlestelse i Norge*. ISF-rapport 2008/008.
- 30) Kilde: IMDi: http://www.imdi.no/templates/Tema____4934.aspx
- 31) Les mer om Groruddalssatsingen i IMDi Østs artikkel under IMDi 2008.
- 32) Kilde: SSB: <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/>
- 33) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 34) Brekke (2008): *Like muligheter? Betydningen av etnisk bakgrunn for sysselsetting og inntekt*. Universitetet i Oslo.
- 35) Villund (2008): *Riktig yrke etter utdanning? En registerbasert undersøkelse om kompetanse og arbeidsoppgaver hos ansatte med innvandrerbakgrunn*. SSB-rapport 2008/37.
- 36) Nerland (2008): *Ikke-vestlige innvandreres forhold til arbeidsmarkedet, utdanning og velferdsordninger i ulike livsfaser*. SSB-rapport 2008/26.
- 37) Villund (2008): *Riktig yrke etter utdanning? En registerbasert undersøkelse om kompetanse og arbeidsoppgaver hos ansatte med innvandrerbakgrunn*. SSB-rapport 2008/37.
- 38) Mathisen (2008): *Monitor for introduksjonsordningen 2008*. SSB-rapport 2008/52.
- 39) Kilde: Norsk Språkttest
- 40) For eksempel Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5; og *Integrert, men diskriminert*, IMDi-rapport 09-2008.
- 41) Se artikkelen «Krafttak for norsk» senere i rapporten.
- 42) IMDi-rapport 9/2008.
- 43) Daugstad (2008): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103.
- 44) Blom (2006): *Holdninger til innvandrere og innvandring 2006. Med komparative data fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen*. SSB-notater 2006/77.
- 45) Integreringsbarometeret er en årlig holdningsundersøkelse om innvandring og integrering blant et representativt utvalg av den norske befolkningen.
- 46) Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5. Friberg og Gautun (2007), *Inkludering av etniske minoriteter i frivillige organisasjoner og fotballag for barn og ungdom i Oslo*. Fafo-rapport 2007:16
- 47) Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5.
- 48) Kilde: SSB: <http://www.ssb.no/vis/magasinet/analyse/art-2008-12-03-01.html>
- 49) Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. SSB-rapport 2008/5.
- 50) Henriksen (2007): *Fakta om 18 innvandrergrupper i Norge*. SSB-rapport 2007/29.
- 51) Lund og Friberg (2005): *En mann – en stemme*. Fafo-rapport 495.
- 52) Bratsberg, Raaum og Røed (2007): *Opp og ned: Yrkesaktivitet og trygd over livsløpet for tidlige arbeidsinnvandrere i Norge*. I IMDi-rapport 9/2007.

TEMA: Norsk

Å beherske norsk er viktig for å forstå og bli forstått, for å få jobb og for å ta utdanning, og for å kunne delta i samfunnet. Les mer om utfordringer og tiltak i norskopplæringen:

- ▶ Mange innvandreres lese- og skriveferdigheter er urovekkende dårlige
- ▶ Er dårlig norsk en hindring?
- ▶ Krafttak for norskopplæring

Mange innvandreres lese- og skriveferdigheter er urovekkende dårlige

Norge har i løpet av den siste tiårsperioden deltatt i to store internasjonale kartlegginger av lese- og regneferdigheter, hvor også ferdighetene til unge og voksne med innvandrerbakgrunn har blitt testet. Nær halvparten av de sistnevnte har for svake leseferdigheter.

Egil Gabrielsen
førsteamanuensis, Lesesenteret-UIS

Gruppen ikke-vestlige innvandrere utgjør den klart største gruppen av innvandrere i Norge, og i de senere årene har rundt 70 prosent av nye innvandrere tilhørt denne kategorien. Gruppens betydning for norsk arbeidsliv og økonomiske utvikling er økende, og resultatene fra kartleggingene er derfor urovekkende.

Store problemer med lesing og regning

Nær halvparten av de ikke-vestlige innvandrere som deltok i kartleggingene, tilhørte det som i undersøkelsen er definert som risikogruppen. Det betyr at de har for svake ferdigheter i lesing og hverdagsmatematikk sett i lys av de kravene som dagens arbeids- og hverdagsliv stiller i Norge. Det at så mange ikke-vestlige innvandrere har store problemer med lesing og regning, vil kunne føre med seg mange negative konsekvenser både for egen livskvalitet og for det norske samfunnet i fremtiden.

Om kartleggingene av lese- og regneferdigheter

Norge har deltatt i to store internasjonale kartlegginger av voksnes lese- og regneferdigheter. IALS (International Adult Literacy Survey) ble gjennomført i 21 land i perioden 1994–98, mens ALL (Adult Literacy and Life Skills) er fullført i 12 land i perioden 2003–2006. Unge og voksne med innvandrerbakgrunn inngår i begge undersøkelsene.

Innvandrere er definert i henhold til det som frem til 2008 har vært Statistisk sentralbyrås kriterium: personer født av to foreldre som selv er født i utlandet. I Norge er undersøkelsene gjennomført i regi av Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger og Statistisk sentralbyrå.

Les mer om innvandreres lese- og skriveferdigheter i Gabrielsen, E. og Lagerstrøm, B.O. (2007): *Med annen bakgrunn. Lese- og regneferdigheter blant voksne innvandrere*. Stavanger: Universitetet i Stavanger

2000 NORSKLÆRERE KURSES: Norskopplæring og utdanning gir innvandrere bedre leseferdigheter. Høsten 2008 gikk startskuddet for en treårig plan for kompetanseutvikling for lærere og ledere i norskopplæringen.

Utdanning gir bedre ferdigheter

Selv om resultatene er noe bedre for personer med botid over 15 år i Norge, er betydningen av botid på lese- og regneferdigheter relativt liten. Vi finner videre at de som var over 21 år ved tidspunktet for innvandring, har klart svakere ferdigheter enn de som er født i Norge, eller som kom hit som barn eller ungdom. De to sistnevnte gruppene har også en gjennomsnittsskår som ligger betydelig under det norske landsgjennomsnittet. Sjansene for å tilhøre gruppen med gode eller meget gode lese- og regneferdigheter, er betydelig større for ikke-vestlige

innvandrere med høyere utdanning sammenlignet med tilsvarende gruppe som har grunnskole.

Det må presiseres at alle deltagere i kartleggingene har fått oppgavene i norsk språkdrakt, i tråd med de reglene som ble fastsatt for samtlige deltagerland; hovedspråket/språkene i hvert land skulle anvendes. Det betyr at vi ikke vet noe om hvordan informanter med innvandrerbakgrunn ville ha løst oppgavene dersom de fikk arbeide med tekster og oppgaver på sitt morsmål.

i-FAKTA

Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse viser at det er store kjønnsforskjeller i innvandreres norskkunnskaper. 18 prosent av de intervjuede innvandrerkvinnene og 7 prosent av de intervjuede innvandrer mennene mener at deres norskkunnskaper er dårlige eller svært dårlige.

Kilde: SSB

Er dårlig norsk en hindring?

Tarik Demirovic,
National Recruitment Manager,
Manpower Professional

Språk er inngangsporten til arbeidslivet.

Språk er kvalifikasjon, kultur og kommunikasjon. Språk er uten tvil svært viktig for å få seg jobb og ikke minst for å være integrert i samfunnet. De ulike bransjene har ulike krav til språknivået, men samtidig har bedrifter i samme bransje forskjellige måter å se på mennesker med et annet språk enn norsk.

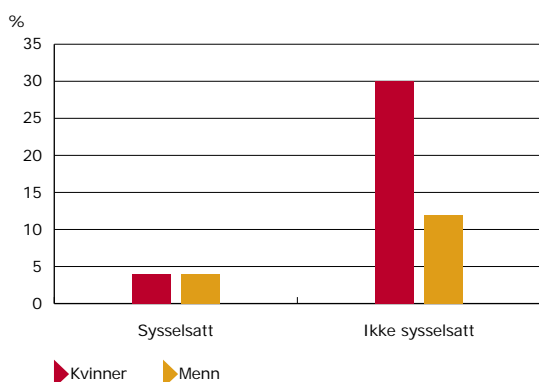
Det er mange eksempler på at norske språkkunnskaper ikke behøver å være en barriere, som i internasjonale teknologibedrifter, spesielt innenfor olje og gass. De har gjennom sin virksomhet måttet bygge organisasjoner tilpasset forskjellige kulturer og forskjellige språk. Her er det dessuten også krav til språkkunnskaper, men det er engelsk, og på et ganske høyt nivå.

Jussen og sikkerhetskrav gjør at det likevel i visse tilfeller er viktig å beherske norsk godt. For eksempel krever saksbehandlingsjobber og utredninger meget gode språkkunnskaper. Slike typer oppgaver finner man i store deler av offentlig sektor, men også i bank- og forsikringsbransjen. Typiske yrker hvor dårlig norsk kan gå ut over sikkerheten, er

helse og pleie, men også til en viss grad serviceyrker og bygg og anlegg. Viktigheten av å kunne lese og kommunisere kan bokstavelig talt redde menneskeliv.

Språk er ikke bare inngangsporten til arbeidslivet. Språk er også et verktøy for å komme inn i samfunnet og komme nærmere mennesker. Dette kan ikke undervurderes, og beskjeden er meget klar: Lær språk, da vil du lykkes i dette fantastiske landet!

Andel som mener de har dårlige/svært dårlige norskerferdigheter er høyest blant ikke-sysselsatte kvinner. 2005/2006.

Også velintegrerte innvandrere har behov for bedre norskkunnskaper i jobben. Nesten halvparten av et utvalg velintegrerte innvandrere opplever behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben.

Kilde: IMDI

Krafttak for norskopplæring

For få innvandrere bruker sin rett til å lære norsk. Oslo kommune har derfor satt i gang en storstilt satsning for å få flere innvandrere inn i norskopplæring.

Hvorfor trengs et krafttak?

Innvandrere må ha gode kunnskaper i norsk og samfunnskunnskap for å bli integrert i det norske samfunnet. Voksenopplæringen i Oslo har til enhver tid over 5 000 deltagere. I 2007 tok 1/3 av deltagerne norskprøve, men bare rundt halvparten av disse besto både skriftlig og muntlig prøve. En undersøkelse blant innvandrerbefolkningen i Oslo viser at 1/4 av innvandrerne opplever begrensninger i studievalg, og 1/3 opplever begrensninger på arbeidsplassen sin på grunn av manglende norskferdigheter (*Like og forskjellige Vox-rapport 2007*).

Oslo kommune har derfor sett behovet for å sette inn et krafttak for å øke kvaliteten i norskopplæringen, og for at flere innvandrere skal rekrutteres til, fullføre og bestå norskopplæringen. Det treårige prosjektet «Krafttak for norskopplæring» ble startet i 2008 på bakgrunn av at Byrådsavdeling for kultur og utdanning (KOU) i Oslo ga Utdanningsetaten i oppdrag å lage en plan for økt satsing på norskopplæring for voksne innvandrere.

Krafttak for norskopplæring er delt i tre delprosjekter. Til delprosjektene er det knyttet mål, resultatkrav og til sammen 20 tiltak:

1 Økt rekruttering til norskopplæring

Mål: 70 prosent av alle innvandrerne i Oslo med rett og plikt til norskopplæring skal være i opplæring året etter at de fikk rett og plikt.

Blant de viktigste tiltakene for å øke rekrutteringen til norskopplæringen er målrettet og oppsøkende informasjonsarbeid overfor innvandrerne. Et annet tiltak er å gi lavterskeltilbud til foreldre på barnas nærscole for både å styrke norskferdighetene og å bidra til økt foreldreengasjement for skolen. Flere av tiltakene skal gi innvandrere yrkesrettet norskopplæring i kombinasjon med praksisplasser og/eller fagopplæring. Når innholdet rettes mot yrkeslivet, vil motivasjonen for å gjennomføre norskopplæring øke!

2 Bedre kvalitet i norskopplæring

Mål: Andelen med bestått skriftlig norskprøve, av de som har gått opp til prøven, skal økes fra 52 prosent i 2007 til 70 prosent i 2011.

Blant de viktigste tiltakene for å nå dette målet, er en stor satsing på etter- og videreutdanning av lærere og ledelse på norskopplæringssettene. Viktige temaer er læringsstrategier, vurderingskompetanse, anvendelse av grunnleggende ferdigheter i norskfaget og økt kompetanse i å yrkesrette opplæringen. Det er viktig å fylle norskopplæringen med et innhold som gjør deltagerne i stand til å greie seg i hverdagen, i videre utdanning eller i yrkeslivet. I den forbindelse er et av de viktigste tiltakene å utvikle digital kompetanse og basisferdigheter i naturfag, matematikk og samfunnsfag samtidig med norskopplæringen.

3 Økt gjennomstrømming og fullføring i norskopplæringen

Mål: Andelen av deltagerne som gjennomfører norskprøver, skal økes fra 33 prosent i 2007 til 60 prosent i 2011.

Tett oppfølging av deltagerne er sentralt for flere av tiltakene. Et av tiltakene er å ha egne «minoritetsrådgivere for voksenopplæringen», som tar sikte på å styrke oppfølgingen og veiledningen av deltagere med stort fravær og deltagere som står i ferd med å slutte, slik at de fullfører opplæring frem til norskprøven.

Les mer om prosjektet: http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/var_virksomhet/osloskolen/voksenopplaring/krafttak_for_norskopplaring/

Vox-rapport 2007: *Like og forskjellige*. Lastet ned 29.12.08 fra: <http://www.vox.no/upload/26/like-forskjellige.pdf>

Virginia Griffiths
Prosjektleder,
Utdanningsetaten i Oslo

Foto: Håkon Elkesdal/
Utdanningsetaten

I 2008 besto 55 prosent av de som gikk opp til prøve, norskprøve 2 skriftlig og 47 prosent besto norskprøve 3 skriftlig. 93 prosent bestod norskprøve 2 muntlig og 82 prosent besto norskprøve 3 muntlig.

Kilde: Norsk Språktest

TEMA: Utdanning

Flere innvandrere og etterkommere finner veien til universiteter og høyskoler. Likevel er frafallet fra videregående opplæring bekymringsfullt. Les om to ulike aktørers syn på dette området:

- ▶ Hva gjøres for å holde elevene i skolen?
- ▶ Somaliere vil studere

Hva gjøres for å holde elevene i skolen?

Innvandrererelever deltar i nær like stor grad som andre i videregående skole, men flere faller fra undersveis. Mer profesjonelle rådgivere i skolen er et av flere tiltak som kan bidra til å hindre frafall.

Tone Abrahamsen og Jan Erik Asbjørnsen, Utdanningsdirektoratet

Omtrent 70 prosent av elevene som startet på allmennfaglig eller yrkesfaglig studieretning i videregående opplæring høsten 2001, hadde oppnådd studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år etter at de startet på grunnkurs for første gang. Det er store forskjeller mellom allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger. Mens 84 prosent på allmennfaglige studieretninger oppnådde formell kompetanse i løpet av fem år, var tilsvarende tall for elever og lærlinger på yrkesfaglige studieretninger 54 prosent (Utdanningsdirektoratet 2007).

Større frafall blant innvandrererelever

Selv om progresjonen blant elever med innvandrerbakgrunn er forbedret de siste 15 årene, slutter de i større grad underveis i videregående opplæring sammenlignet med majoritetselever. Dette gjelder særlig innvandrere. Elever født av to utenlandsfødte foreldre (etterkommere) har bedre karakterer og lavere frafall enn innvandrere. Flere faktorer bidrar til å forklare frafallet blant elever med innvandrerbakgrunn. Blant annet går mange av innvandrererelevne på utdanningsprogram med høyt frafall (yrkesfaglige studieretninger). Videre har elever med innvandringsbakgrunn gjennomsnittlig svakere karakterer enn majoritetselever. Sannsynligheten for å fullføre videregående opplæring øker jo bedre karakterer elevene oppnår tidlig i opplæringsløpet (Støren mfl. 2007).

Selv om innvandrere i mindre grad fullfører videregående opplæring sammenlignet med majoritetsbefolkningen og etterkommere, betyr ikke dette at de ikke oppnår studie- eller yrkeskompetanse. Hvor lenge man har bodd i Norge, har stor betydning. Blant de som kom til Norge da de var 13 år, men som nå er 20 år, er det kun 21 prosent som har fullført og bestått videregående opplæring på normert tid (Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen – styrket innsats 2008). Derimot har 60 prosent av de som er 27 år (og som kom til Norge da de var 13 år), fullført og bestått. Det samme mønsteret ser vi for de som kom til Norge da de var 16 år (Utdanningsdirektoratet 2007).

Innvandrerelever deltar i nær like stor grad som andre i videregående skole, men flere faller fra underveis. Av alle som startet grunnkurs høsten 2001, hadde 33 prosent av innvandrerelevne sluttet i løpet av fem år, mot 18 prosent av alle elever. *Kilde: SSB*

Mer profesjonelle rådgivere

Skolens rådgivere kan hjelpe elevene med å foreta reflekterte valg, og vil dermed kunne forebygge frafall. Nasjonale myndigheter iverksetter derfor ulike tiltak for å bidra til økt profesjonalisering av rådgiverne. Blant annet har Utdanningsdirektoratet utarbeidet krav til anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere. En generell styrking av kompetansen til rådgivere i skolen vil komme alle elever til gode, også de minoritetsspråklige. I forslaget til anbefalt formell kompetanse for rådgivere foreslår direktoratet at rådgivere skal ha rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng.¹ Nasjonale myndigheter foreslår en økt satsing på etter- og videreutdanning for rådgivere. Skoleiere kan bruke forslag til veiledende kompetansekriterier aktivt i arbeidet for å øke kompetansen til rådgiverne i skolen. Forholdet til minoritetsspråklige elever ivaretas av forslaget til felles kompetansekriterier for sosialpedagogiske rådgivere og utdannings- og yrkesrådgivere.

I forslag til forskrift for rådgivning i skolen understrekes den enkelte elevs individuelle rett til både utdannings- og yrkesrådgivning og sosialpedagogisk rådgivning.² Utdanningsvalg er et nytt fag i ungdomsskolen fra høsten 2008. Her skal elevene få mulighet til å prøve seg i fag og programområder fra videregående skole. På den måten vil det bli lettere å foreta et riktig valg ved overgangen fra ungdomsskole til videregående skole. I *Prosjekt til fordypning* på videregående skole får elevene på yrkesfaglige studieretninger muligheter til å prøve seg på studieretninger de kan tenke seg å velge neste skoleår. Det er også satt i gang forsøk med en individuell plan for utdannings- og yrkesorientering. Det er en plan som er nettbasert, og elevene får ulike typer oppgaver som skal gi dem økt kunnskap om ulike utdanningsmuligheter og yrker. Det kan dreie seg om interesse- og ferdighetstester og om å finne opplysninger om utdanninger og yrker. Når eleven lager planen, skal han/hun også ha veiledning fra rådgiver. Planen er personlig, og hver elev får eget brukernavn og passord. Eleven skal fortsatt bruke planen ved start på videregående skole. *Utdanningsvalg* og *Prosjekt til fordypning* vil sammen med *Individuell utviklingsplan for utdannings- og yrkesrådgivning* være viktige bidrag for å gjøre elevene i stand til å foreta reflekterte valg og vil kunne forebygge frafall.³

Flere andre strategier har vært gjennomført for å motvirke frafall. Av nasjonale satsinger de siste årene kan blant annet disse nevnes: *Nasjonale føringer for kvalitet i fag- og yrkesopplæringen* (Utdanningsdirektoratet 2006), *Satsing mot frafall* (Buland og Havn 2007) og *Tiltak for bedre gjennomføring i videregående opplæring* (Kunnskapsdepartementet 2006). Det finnes også mange fylkesvise strategier.

Referanser:

Buland, Trond og Havn, Vidar (2007): *Intet menneske er en øy. Rapport fra evalueringen av tiltak i satsing mot frafall*. SINTEF Teknologi og Samfunn. Gruppe for skole- og utdanningsforskning. Trondheim.

Kunnskapsdepartementet (2006): *Tiltak for bedre gjennomstrømming i videregående opplæring*. Rapport. Arbeidsgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet. Oslo.

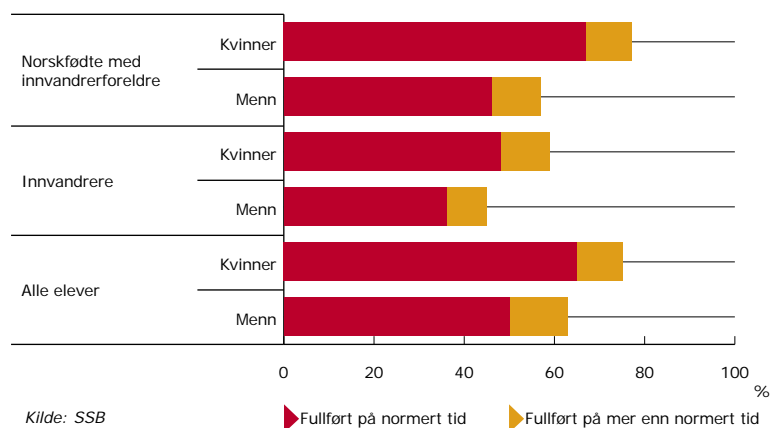
Støren mfl. (2007): *Og hvem stod igjen?* Sluttrapport fra prosjektet Gjennomstrømming i videregående opplæring blant elever som startet i videregående opplæring i årene 1999–2001, Rapport 14/2007. NIFU-STEP, Oslo

Utdanningsdirektoratet (2008): *Utdanningsspillet 2007*. Analyse av grunnskole og videregående opplæring i Norge. Oslo.

Fotnoter:

- 1) Forslaget har vært på høring høsten 2008 med høringsfrist 1.11.08.
- 2) Forslaget har vært på høring høsten 2008. Høringsfrist 1.11.08.
- 3) Planen skal prøves ut i tre fylker i perioden 2008–2010.

Andel som fullførte på normert eller mer enn normert tid blant elever som startet videregående i 2001.

Somaliere vil studere

Abdi
Mohammed
Abdille,
styreleder i
Somalisk Stu-
dentforening

Somaliske ungdommer vil gjerne ta høyere utdanning, men mange får ikke god nok informasjon og rådgivning i skolen, mener Somalisk studentforening

Somalisk Studentforening (SSF)

Somalisk studentforening (SSF) er en forening som består av studenter med somalisk opprinnelse ved norske høyskoler og universiteter. SSF er en frivillig organisasjon som styres av studenter som tar seg tid fra studiene til å bidra til at flere somaliske barn, ungdom og voksne skal ta høyere utdanning. Spesielt arbeider SSF for motivering og stimulering til høyere utdanning for barn og unge med somalisk opprinnelse ved å skape en positiv holdning til utdanning. I den forbindelse gjennomfører SSF flere tiltak som leksehjelp, debattkvelder og sommeravslutning. Vi har også utdanningsseminarer hvor somaliske studenter får en felles arena for å belyse utdannings- og jobbmulighetene i Norge. Du kan lese mer om Somalisk studentforening på www.somstudent.com.

Leksehjelp

Leksehjelpen er et av våre store satsingsområder. Vi har et leksehjelpstilbud rettet mot somaliske elever på Tøyen skole. Siden leksehjelpen er rettet mot somaliske elever, ser SSF på det som en mulighet til å motivere og rekruttere unge somaliere til høyere utdanning. SSF erfarer at mange elever med somalisk bakgrunn sliter faglig på skolen. Dette henger sammen med at en del foreldre ikke har de faglige ressursene som trengs, og svikter dermed i å hjelpe sine barn med leksene. Vi i SSF ser viktigheten av å hjelpe disse elevene faglig og samtidig oppmuntre dem slik at de blir motivert til å jobbe hardere. De fleste av leksehjelperne er studenter med somalisk opphav. Leksehjelperne kan også fungere som rollemodeller siden de selv er studenter, med god kjennskap til høyere utdanning.

Movitasjonsseminar/utdanningsseminar

SSF har motivering av potensielle fremtidige studenter høyt på agendaen, og arrangerer motivasjonsseminarer og utdanningsseminarer. Formålet er å gi somaliske studenter en felles arena for å belyse utdannings- og jobbmuligheter i Norge. På den måten gir SSF positive forventninger og fremtidsoptimisme til barn/ungdom og deres foreldre. Vi arrangerer årlige motivasjonsseminarer som finner sted før søknadsfristen til Samordna opptak 15. april. Somaliske studenter som har fullført sin utdanning, og som befinner seg i spennende jobber, blir invitert for å fortelle om sine erfaringer fra academia og arbeidslivet. I tillegg inviterer vi andre faglige nøkkelpersoner som kan informere om relaterte temaer.

Mange vil ta utdanning – men får dårlig rådgivning

Skolesystemet i Somalia har brutt sammen på grunn av borgerkrigen som har rast siden slutten av 1980-tallet. Derfor mangler mange voksne somaliere som kommer til Norge, skolegang fra hjemlandet. For å ta igjen tapt utdanning sitter mange somaliere i Norge på skolebenken på videregående skoler eller i norskopplæring.

Vi i Somalisk studentforening har inntrykk av at det er mange somaliske ungdommer som gjerne vil ta høyere utdanning, men vi registrerer at mange ikke

VIL STUDERE: Somalisk studentforening har inntrykk av at mange somaliske ungdommer gjerne vil ta høyere utdanning

I-FAKTA

30 prosent av landets 19–24-åringer var i høyere utdanning høsten 2007, mot 35 prosent av alle norskfødte med innvandrerforeldre (etterkommere) og 18 prosent av alle innvandrere.

Kilde: SSB

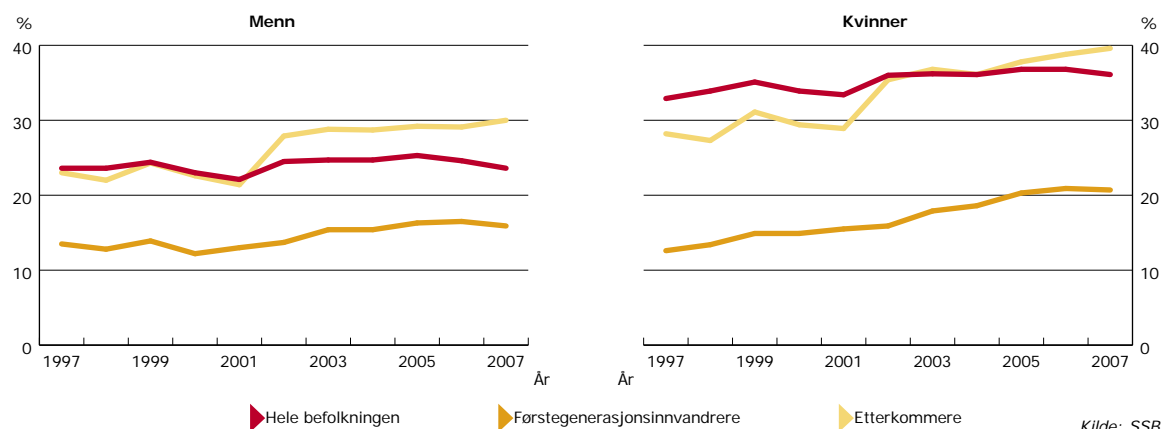

33

får god nok informasjon og rådgivning når det gjelder hvilke muligheter som finnes, og hvordan de kan utnytte disse mulighetene. Vi mener at rådgivningen er noe mer enn bare å fortelle barn og unge hvilket fag de kan eller ikke kan. Rådgivning innebærer også å veilede barn og unge slik at de selv kan tenke og gjøre seg en oppfatning av for eksempel hva de har tenkt å bli. Vi er veldig skeptiske til den rådgivningen

de somaliske barna som kommer til oss, har fått i skolen. Mange får beskjed om at de ikke kan klare seg i videregående skole fordi de for eksempel har vært i Norge for kort tid. Vi har også hatt tilfeller hvor barn med relativt gode karakter har fått en slik rådgivning på skolen. Dette er ikke i overensstemmelse med at barna skal vurderes ut fra det de presterer.

Andel i høyere utdanning av alle mellom 19-24 år.

TEMA: Tilpasninger i majoritetssamfunnet

I hvilken grad og på hvilken måte tilpasser majoritetssamfunnet seg til at befolkningen er blitt mer mangfoldig? Les om dette i følgende artikler:

- ▶ Offentlige tjenester for alle?
- ▶ Økt velvilje til innvandrere
- ▶ Arbeidslivet tilpasser seg

Offentlige tjenester for alle?

Integrering er en toveis prosess. Det er vanlig å stille krav til minoritetene om at de skal tilpasse seg det norske systemet, men det er lavere bevissthet om at majoritetssamfunnet også må gjøre visse tilpasninger for å bidra til reell integrering.

Enhet for Dialog og mangfold, IMDi

Brukerne kjenner tjenestene best

Ifølge regjeringens Soria Moria-erklæring skal offentlige tjenester tilpasses brukerne. Det er brukerne som vet mest om hvordan tjenestene fungerer i praksis, og som derfor kan komme med de beste forslagene til forbedringer. Alle etater skal derfor gjennomføre brukerundersøkelser. I tillegg skal alle relevante grupper være med på å planlegge, utforme og kvalitetsutvikle tjenestene.

Brukerundersøkelser fanger imidlertid ikke opp brukergrupper blant etniske og språklige minoriteter. Særlig blant brukere med dårlige språkkunnskaper blir ikke erfaringene og behovene identifisert. Dette er brukerne vi vet minst om, og har behov for en bedre dialog med. Det er derfor opprettet et tverretattlig nettverk på direktoratsnivå som tar opp utfordringer knyttet til brukerdiallog med minoritetsbefolkningen. I tillegg er det satt i gang et prosjekt for å utvikle en veileder for brukerundersøkelser som ivaretar minoritetenes stemme.

Kommunale prosjekter

Endringer i det offentlige tjenestetilbudet skjer primært i kommuner med stor minoritetsbefolkning, både som følge av politiske virkemidler som handlingsplaner og tilskudd, og som resultat av behov og naturlig utvikling. I 2006 og 2007 ga IMDi støtte til 22 ulike prosjekter i ti kommuner. Gjennom prosjektene skulle kommunene prøve ut metoder for kommunikasjon mellom statlige tjenester og minoritetsbefolkningen. Målet var å finne verktøy som kan gi et likeverdig tjenestetilbud for alle. Prosjektene ble oppsummert i 2008. Her blir du kjent med hva som foregår i tre ulike kommuner.

Bergen kommune har satset på tverrkulturell kompetanseheving av kommunens ansatte. Dette er et eksempel på en «ringer i vann»-effekt fra prosjektet «Hordalandsmodellen», som Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune samarbeidet om i perioden 2002–2005. Målet med prosjektet var å utvikle en modell for å styrke den tverrkulturelle kompetansen på en slik måte at ny kunnskap ikke bare eies av den enkelte kursdeltager, men av hele organisasjo-

I et utvalg velintegrerte innvandrere svarer 83 prosent de har vært fornøyd med behandlingen de har fått på legekontor, 63 prosent har vært fornøyd med Aetat/NAV, 60 prosent har vært fornøyd med sosial/trygdekontor og 54 prosent har vært fornøyd med UDI.

Kilde: IMDi

nen. Fordi Bergen kommune var kjent med metoden utviklet gjennom *Hordalandsmodellen*, fant de det naturlig å ta den systematisk i bruk når de skulle sette kommunens handlingsplan for inkludering og mangfold 2007–2010 ut i livet. Mer enn 100 ansatte innen helse, skole, barnehage, barnevern, bolig, hjemmetjeneste, sosialtjeneste, kemneren med flere har så langt deltatt på basiskurs i tverrkulturell forståelse. Les mer om *Hordalandsmodellen* på www.imdi.no.

I Oslo har mangfoldstilpasning av tjenestene pågått i lang tid. Oslo har blant annet satsset på benchmarkingverktøyet *Mangfoldsspeilet* for å stimulere prosesser i kommunale virksomheter (se faktaboks). Fem barnehager, fire skoler, én SFO, en voksenopplæring, tre enheter i hjemmetjenesten og fire enheter i sosialtjenesten har brukt verktøyet. Alle ansatte har deltatt, og det er laget tiltaksplaner for mangfoldstilpasning. Bruk av *Mangfoldsspeilet* i skoler og barnehager har synliggjort store felles utfordringer når det gjelder dialogen med foreldrene.

Også i Drammen har *Mangfoldsspeilet* vært benyttet. Der har Introduksjonssenteret samarbeidet med NAV Arbeid og NAV Trygd, Sosialsenteret og Servicetorget. Det ble nedsatt en styringsgruppe som besto av ledelsen fra de fem samarbeidspartene. Målet for prosjektet var å vurdere om virksomhetenes tjenester var godt nok tilpasset det etniske, språklige og kulturelle mangfoldet i befolkningen, og sikre at samarbeidspartene vurderer tiltak for å bedre sine tjenester der det er behov. Prosjektet har resultert i en tiltaksplan med fire tiltak som skal gjennomføres i fellesskap, og fem tiltak som skal iverksettes i noen av virksomhetene.

Tolkingens kvalitet er viktig

God kommunikasjon er avgjørende for integrering og mangfold i samfunnet. I saker hvor det er en språkbarriere, er tolking et nødvendig virkemiddel for at offentlige tjenestemenn og fagpersoner skal kunne informere, veilede og høre partene i saken. For å styrke kvaliteten på tolking i offentlig sektor har IMDi opprettet et nasjonalt register over tolker, som gir innsyn i tolkenes kvalifikasjoner. IMDi arbeider for at Nasjonalt tolkeregister skal benyttes ved all bestilling av tolk i det offentlige. Av store tolkebrukere har Utlendingsdirektoratet innført bruk av Nasjonalt tolkeregister ved rekruttering av tolker til asylavhør. Domstolsadministrasjonen arbeider med å koble Nasjonalt tolkeregister til sitt saksbehandlingssystem. I 2008 har barnevernsinstitusjoner ved

TOLK: Når brukere av offentlige tjenester har dårlige norskkunnskaper, må fagpersonen kommunisere via tolk.

Bufetat Øst, i tillegg til nyopprettede omsorgssentra, brukt IMDi til å holde kurs for ansatte om bruk av tolk og om kvalitetssikring av tolking.

I 2008 ble det opprettet en tverretattlig arbeidsgruppe som består av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, NAV, Helsedirektoratet, Kriminalomsorgen, Domstolsadministrasjonen, Politidirektoratet og Utdanningsdirektoratet. Gruppen skal blant annet levere forslag til felles retningslinjer som skal sikre bruk av kvalifisert tolk.

IMDi er en pådriver overfor utdanningsmyndighetene for å sikre gode og fleksible kvalifiseringsmuligheter for tolker. Etter at Høgskolen i Oslo (HiO) opprettet et tolkefaglig miljø og en permanent tolkeutdanning, har antall kvalifiserte tolker på grunnnivå økt med i underkant 180 tolker i 30 språk i 2008. HiO arbeider med å utvikle påbyggingsmoduler som skal inngå i en bachelorgrad i faget Tolking i offentlig sektor.

Les mer i IMDi-rapport 7-2006: *Offentlige tjenester for alle*.

Mangfoldsspeilet

Mangfoldsspeilet er et måle- og prosessverktøy for offentlige virksomheter som ønsker å jobbe systematisk med organisasjonsutvikling i et mangfoldsperspektiv. Metoden bygger på benchmarking, der virksomhetens prestasjoner måles opp mot visse standarder. Verktøyet er utviklet for velferdssektoren, med egne varianter for skole, barnehage og helsestasjoner.

Les mer om Mangfoldsspeilet på www.imdi.no.

Økt velvilje til innvandrere

Svein Blom,
Statistisk
sentralbyrå

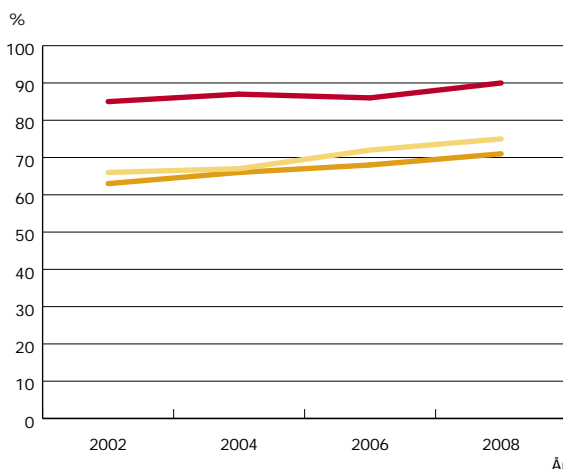
I årene 2002 til 2008 har tallet på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge økt fra 310 000 til 460 000 personer. Samtidig har folks holdninger til innvandrere og innvandring blitt mer positive, ikke minst til deres deltagelse i arbeidslivet.

I årene 2002–2008 har Statistisk sentralbyrå gjennomført årlige holdningsundersøkelser for å belyse hvordan innvandrere oppfattes og behandles i det norske samfunnet. I samme periode har andelen med innvandrerbakgrunn økt fra 6,9 til 9,7 prosent. De fleste innvandrerne har fått opphold på grunnlag av flukt, familieetablering, familiegjennforening og arbeid. I andelen på 9,7 prosent inngår også nærmere 80 000 personer som er født i Norge av to innvandrerforeldre.

Innvandernes arbeidsinnsats og kultur verdsettes

Det økte antallet innvandrere har hittil ikke ført til økt innvandrerskepsis i befolkningen. Samtidig som antallet innvandrere og personer med innvandrerforeldre har vokst med nesten en halvpart, stiller tvert om stadig flere seg positive til innvandrerne deltagelse i arbeidslivet. Inntil sommeren 2008 var det da også mangel på arbeidskraft i mange bransjer. Dette kan ha bidratt til utviklingen i holdningene til innvandrere og innvandring.

Holdningene til innvandrere har blitt mer positive de siste årene. Andel som sier seg enig i tre utsagn om innvandrere.

- ▶ Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn
- ▶ Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge
- ▶ Innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv

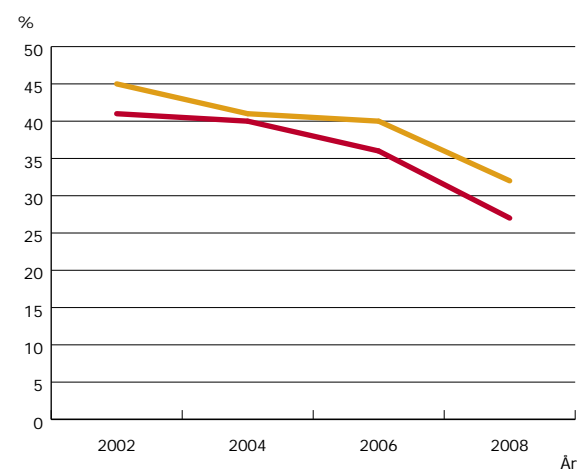
Kilde: SSB

I 2008 er 75 prosent helt eller nokså enige i at «innvandrere flest gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv». I 2002 var andelen enige bare 66 prosent (se figur). 90 prosent mener likeledes at innvandrere «bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn», en liten økning fra 85 prosent i 2002. At en stor del av befolkningen oppfatter innvandrerne samfunnsdeltagelse som positiv underbygges også ved at hele 70 prosent er enige i at «innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge».

Men befolkningen frykter misbruk av velferd og økt utrygghet

Det er likevel ikke alle forhold ved innvandringen som oppleves som like positive. I 2008 fryktet 27 prosent at «innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene» (se figur). Men også disse holdningene er på vikende front: I 2002 var 41 prosent enige i påstanden. I 2008 er likeledes 32 prosent enig i at «innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet», en klar nedgang fra 45 prosent i 2002. Frykt for kriminalitet bidrar trolig til å holde andelen enige oppe.

Færre mener innvandrere misbruker velferdsordninger og er en kilde til utrygghet. Andel som sier seg enig i to utsagn om innvandrere.

- ▶ Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene
- ▶ Innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet

Kilde: SSB

MER POSITIVE: Stadig flere er positive til innvandrernes arbeidsinnsats, og flere mener at innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge.

Få ønsker økt flyktninginnvandring

På et spørsmål om flyktninger og asylsøkeres adgang til å få opphold i Norge mener fire av ti at det bør bli vanskeligere å få opphold, mens fem av ti mener at adgangen til opphold bør være «som i dag» (se figur). Dette er en økning på vel 10 prosentpoeng sammenlignet med år 2002. Knappt en av ti mener det bør bli lettere å få opphold i landet.

Positive til innvandrere som hjemmehjelp eller nabo

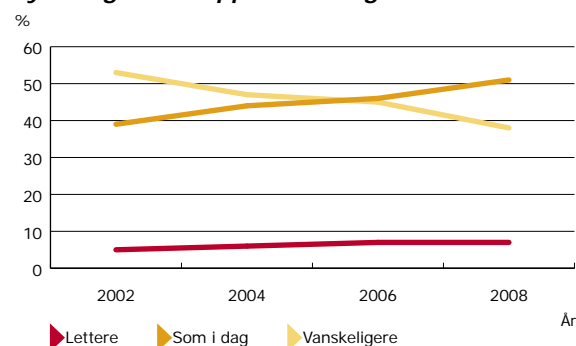
Hele ni av ti har ikke noe imot å få en innvandrersom ny nabo. Ni av ti har heller ikke noe imot å ha en innvandrersom *hjemmehjelp* hos seg selv eller andre i den nærmeste familie. Det presiseres i innledningen til spørsmålene at innvandreren behersker norsk. Å få en innvandrersom *svigersønn eller -datter* er derimot en av fire negative til. Motviljen mot innvandrere i familien har sunket 16 prosentpoeng siden 2002, da fire av ti var negative.

Alt i alt kan det fastslås at utviklingen i holdningene til innvandrere og innvandring har beveget seg i

retning økende aksept i løpet av årene fra 2002 til 2008. Hvorvidt denne endringen er varig, eller om stemningen vil snu i kjølvannet av finanskrisen, gjenstår å se.

For mer om holdninger til innvandrere, se SSBs nettside: <http://www.ssb.no/innvhold/>

Færre mener det bør bli vanskeligere for flyktninger å få opphold i Norge

Kilde: SSB

Holdning til tre påstander om eget forhold til innvandrere. Prosent.

År	Alle	Ja	Nei	Vet ikke	Antall personer som svarte
----	------	----	-----	----------	----------------------------

«Ville du synes det var ubehagelig dersom du eller noen i din nærmeste familie fikk en hjemmehjelp som var innvandrers?»

2002	100	11	88	1	1 410
2008	100	10	90	1	1 109

«Ville du synes det var ubehagelig dersom du fikk en innvandrersom ny nabo?»

2002	100	8	90	2	1 410
2008	100	6	94	1	1 110

«Ville du synes det var ubehagelig dersom du hadde en sønn eller datter som ville gifte seg med en innvandrers?»

2002	100	40	53	7	1 409
2008	100	24	69	6	1 107

Kilde: SSB

Arbeidslivet tilpasser seg

Enhet for
Arbeid og
kvalifisering,
IMDi

I dag er en flerkulturell arbeidsstokk hverdagen i mange bedrifter i Norge. Dette krever nytenkning innen opplæring, kommunikasjon og arbeidsmiljø.

Litt lettvis kan man si at godt fungerende arbeidsplasser også fungerer bra for ansatte med innvandrerbakgrunn. Gode kommunikasjonsrutiner, gode ledere og et godt arbeidsmiljø er bra for alle, innvandrere, seniorer og nyansatte. Et relevant spørsmål kan være om kulturforskjeller og/eller manglende språkkunnskaper fungerer som «synliggjørere» av ledelses- eller arbeidsmiljøproblemer som allerede eksisterer? Ledere er kulturbærere. Har lederen det vi kan kalle inkluderingskompetanse, entusiasme, vilje til å gi folk en sjanse fordi hun kan se talenter og ikke lar seg skremme eller forvirre av annerledeshet, kan dette være den beste tilretteleggingen for mangfold.

Gode ledere er imidlertid ikke tilstrekkelig for virksomhetenes tilpasning til et nytt rekrutteringsgrunnlag og nye markeder. Nedenfor skal vi se på konkrete tilpasninger som er gjort på norske arbeidsplasser. Disse endringene kan være innført på grunn av internasjonalisering, nytt kundegrunnlag, ønske om et bedre arbeidsmiljø eller for å kunne tiltrekke seg kandidater fra hele befolkningen.¹

Bedriftsprofil og rekruttering

- ▶ Rekrutteringsstrategiene legger vekt på mangfold og er forankret i ledelse og blant de ansattes representanter, også når det gjelder lederrekruttering.
- ▶ Bedriften har en policy for hvor mange som skal intervjues.
- ▶ Annonsene oppfordrer innvandrere til å søke.
- ▶ Bedriften justerer kvalifikasjonsprinsippene for tilsetning slik at flerkulturell bakgrunn er definert som en særskilt kvalifikasjon.
- ▶ Bedriften har moderat kvotering, det vil si at innvandrere gis forrang ved like kvalifikasjoner.
- ▶ Bilder i stillingsannonser og annet presentasjonsmaterieell viser en mangfoldig sammensetning i personalet eller illustrerer det personalet man ønsker i tiden fremover.

- ▶ Bedriften tilbyr rekrutteringsplasser (lønnstilskudd og praksisplass) for innvandrere.
- ▶ Bedriften retter en aktiv innsats overfor innvandrernetverk og oppfordrer til å søke ledige stillinger i bedriften.

Forankring i bedriftens strategi

- ▶ Sammensetningen av ansatte reflekterer bedriftens eventuelle multietniske/ internasjonale/globale image.
- ▶ Bedriften vektlegger mangfold når den profilerer seg ut mot samarbeidspartnere.
- ▶ Mangfoldsarbeidet integreres i virksomhetsplaner, styringsbrev og strategier.
- ▶ Bedriften har hospiteringsordninger i utenlandsavdelinger/søsterkontor.
- ▶ Ansatte med innvandrerbakgrunn blir bedt om å bidra med sin (kultur)spesifikke kunnskap i produksjonen av varer og tjenester.

Nyansatte-ordninger

- ▶ Fadderordninger blir tilpasset den enkeltes opplærings- og informasjonsbehov.
- ▶ Trainee-programmer legger vekt på å få med flerkulturelle talenter.
- ▶ Erfarne ansatte med innvandrerbakgrunn bidrar til utforming av nyansatte-programmer/ -opplæring.
- ▶ Nyankomne innvandrere får lærlingplass, og bedriften ordner byråkratiske hindringer.

Arbeidsmiljø

- ▶ Bedriften har sosiale sammenkomster med matretter fra ulike land.
- ▶ Hodeplagg blir tilpasset uniform.
- ▶ Hodeplagg blir tilpasset hygienekrav.
- ▶ Ansatte får fri på religiøse høytider (jf. arbeidsmiljøloven).
- ▶ Det er egne bestemmelser i permisjonsreglement og tariffavtale.

1) Arbeidslivets tilpasning med tanke på tjenesteyting og vareutvalg er ikke vektlagt her.

I et utvalg velintegrerte innvandrere svarer 40 prosent at arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb.

Kilde: IMDi

- ▶ Bedriften har eget bønnenrom.
- ▶ Bedriften har flerkulturelle arrangementer for de ansatte.
- ▶ Bedriften utformer informasjon på ulike språk spesielt knyttet til HMS.
- ▶ Det er et bredt utvalg av mat til møter og sosiale arrangementer.
- ▶ Internaviser og interninformasjon synliggjør ansatte med innvandrerbakgrunn.
- ▶ Allmøter foregår på flere språk.
- ▶ Det er bruk av tolk på møter.

Opplæring

- ▶ Kompetansehevingstiltak blir tilrettelagt for personer med svake lese- og skriveferdigheter.
- ▶ Det er arbeidsnorsk på arbeidsplassen der lederes og kollegaers kommunikasjonsvaner og rutiner blir forbedret og tilrettelagt.
- ▶ Ansatte får støtte til å søke om ulike stipend og støtteordninger.
- ▶ Bedriften har nettbaserte norskopplæringskurs.
- ▶ Opplæringsmaterieill har større bruk av illustrasjoner.
- ▶ Karriereplanlegging og målrettet kursvirksomhet flettes sammen.
- ▶ Virksomheten har bedriftsinternt nettverktøy som gir språkstøtte.

- ▶ Alle ansatte får tilbud om kulturkurs.
- ▶ Bedriften arrangerer kurs i rasismefri arbeidsplass.

Ledelse

- ▶ Det er egne programmer i bedriften for å lede mangfold og tilpasse vare- og tjenestetilbudet.
- ▶ Lederne tar kurs og utdanninger (eksternt) med vekt på flerkulturell kompetanse.
- ▶ Bedriften har en håndbok i mangfoldsledelse og intern opplæring i mangfoldsledelse.
- ▶ Bedriften har et bevisst forhold til å ulikebehandle ansatte med innvandrerbakgrunn, slik man ulikebehandler ansatte med norsk bakgrunn. Eksempler er velferdspermisjoner og overføring av ferie.
- ▶ Innvandrer kandidater blir utvalgt til interne lederrekrutteringsprogrammer.

Bedriftsintern kommunikasjon

- ▶ Bedriften har tilpasset informasjon og kommunikasjon på flere språk.
- ▶ Bedriften tilbyr forenklet informasjon på norsk.
- ▶ E-postkommunikasjon foregår på både norsk og engelsk.

TEMA: Arbeid

Sysselsettingen blant innvandrere har aldri vært så høy som i 2008, men ligger likevel lavere enn blant befolkningen for øvrig. Mange innvandrere opplever også at de har en jobb som ikke matcher deres kvalifikasjoner. Les mer om sysselsettingen blant innvandrere i disse artiklene:

- ▶ Verdifull hjernekraft går tapt
- ▶ Jubler for fast ansettelse
- ▶ En internasjonal bedrift i Norge
- ▶ Endelig i eget rekkehus

Verdifull hjernekraft går tapt

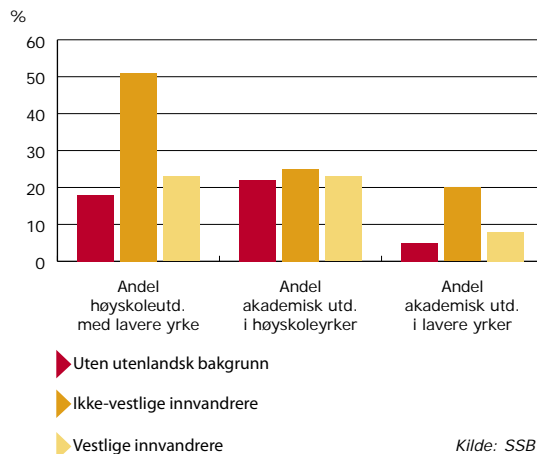

Zahra Moini, leder for Norsk senter for flerkulturell verdiskaping

Verdifulle ressurser blant innvandrere blir ikke utnyttet godt nok.

Det siste året har både statistikere, forskere og media vektlagt det faktum at innvandrere med høyere utdanning har en særlig tung vei inn på arbeidsmarkedet enn høyt utdannede ellers. De som lykkes, får i mye mindre grad arbeid som samsvarer med kvalifikasjonene de har. Altså blir verdifulle ressurser blant innvandrere i Norge ikke utnyttet godt nok.

Ikke-vestlige innvandrere er i større grad overkvalifisert enn andre.

Den samme erfaringen har vi ved *Norsk senter for flerkulturell verdiskaping* gjort oss gjennom vårt arbeid med verdiskapingsaktiviteter for innvandrere, særlig blant dem som er ressurssterke. Daglig møter vi leger, økonomer, teknologer og andre fagfolk som er frustrerte over sin situasjon, og vi hører stadig utsagn som «jeg vil være til nytte», «jeg vil skape noe», «jeg vil vise overfor min familie / mine barn at jeg lykkes». Også media har med jevne mellomrom formidlet eksempler på enkeltpersoner med høy utdanning som ikke kommer i arbeid etter å ha sendt svært mange jobbsøknader.

Norge er ikke tjent med å la verdifulle ressurser blant innvandrere gå tapt. Betydelige verdier kan skapes for Norge dersom innvandrernes kompetanse, evner og nytenkning blir utnyttet.

Temaet arbeidsledige og overkvalifiserte innvandrere har stått sentralt blant politikerne og myndighetene i Norge de senere årene. Dette var også grunnlaget

SJÅFØR ELLER INGENIØR? Vet du hvilken utdanning drosjesjåføren din har?

for etablering av *Norsk senter for flerkulturell verdiskaping*, der IMDi, kommuner, fylkeskommuner og næringslivet har bidratt med økonomisk støtte. Senterets arbeid er rettet mot å hjelpe høyt kvalifiserte innvandrere til å etablere bedrift i egen regi, i samarbeid med andre eller som en del av det etablerte næringslivet. Senteret tilbyr kompetanseutvikling, rådgivning og coaching, nettverksbygging og hjelp med søknader om finansiering. Senteret bruker ulike modeller for å fremme verdiskaping blant innvandrere. Vi er ikke bare et serviceorgan, men også en proaktiv medspiller for å oppdage muligheter for verdiskaping og koble brukernes kompetanse til kommersielle etableringer.

Vi kan vise til positive resultater i form av bred virksomhet ved senteret, omfattende utvikling av potensielle gründere og mange etablerte bedrifter siden senterets oppstart for tre år siden. 270 brukere fra 73 land har benyttet senterets tilbud, og i alt har 56 personer etablert virksomhet. Senteret bidrar til positiv fokus på innvandrere som ressurser i det norske samfunn med sin visjon «et verdiskapende flerkulturelt Norge».

Erfaringen viser nytten ved målrettet satsing på høyt utdannede innvandrere. Ved å motivere, mobilisere og synliggjøre gode ressurser, kan man realisere et stort potensial. Arbeidet som nå gjøres, er bare en dråpe i havet sammenlignet med den utviklingen som kan iverksettes ved å benytte innvandrernes kompetanse. La dem bringe sine kunnskaper, erfaringer, kultur og nytenkning frem. La dem servere det norske samfunnet sine godbiter fra utlandet. Vi er tjent med å se innvandring som en mulighet og ikke et problem. Også innvandrere skal anerkjennes som samfunnsutviklere.

Myndighetenes positive vilje til offensive tiltak for høyt kvalifiserte innvandrere er forutsetninger for suksess. Gode offentlige ressurser kan trolig spisses og kvalitetssikres enda mer mot utvalgte innvandrergupper, særlig de høyt kvalifiserte. Vi trenger en mer langsiktig og slagkraftig satsing på flerkulturelle verdiskapingsaktiviteter. Vi som arbeider blant innvandrere, ser gode anslag til verdifulle, varige resultater på dette feltet der innovasjon og verdiskaping står sentralt. La visjonen om «Et flerkulturelt verdiskapende Norge» bli en virkelighet.

Totalt var det sysselsatt nær 146 000 ikke-vestlige innvandrere i Norge ved inngangen til 2008, 26 000 flere enn ett år tidligere.

Kilde: SSB

Jubler for fast ansettelse

Hans Ola Oustad,
journalist i
Faktotum

Etter et halvt år som jobbsøker fikk Saad Moumtaz (25) jobben han lette etter.

Med et vennlig smil og fast håndtrykk møter Saad oss utenfor arbeidsplassen sin på Kalbakken i Oslo. Det er etter arbeidstid en kald kveld i januar. Saad forteller gjerne om hva han gjorde for å komme unna køen av langtidsledige, en kø hvor det stadig er en utfordring å få ned antallet ikke-vestlige innvandrere.

Sterk CV

Saad understreker hvor viktig det er å gjøre et godt inntrykk på jobbintervju.

– Forsøk å vise frem litt av personligheten din. Få frem hva slags potensial du har. Det kan være like viktig som gode karakterer, sier Saad, etter snart trekvart år i jobb.

– Jeg begynte her i mai. I september fikk jeg fast ansettelse, sier den unge mannen med tittelen logistikk- og transportkoordinator hos Joh-System AS, som er et selskap i NorgesGruppen, den desidert største aktøren innenfor norsk dagligvarehandel. Med seg i jobbsøkerappen hadde Saad Moumtaz en CV som mange nok vil misunne ham: en bachelor i computer science fra studiene i Casablanca i Marokko, senere mastergrad i logistikk fra Høgsko-

len i Molde og ett års jobberfaring i et selskap med virksomhet i Norge og Marokko.

Roser NAV

Selv fremhever han også språk som en viktig årsak til at han kunne legge jobbsøkingen på hyllen etter seks måneder. Ikke alle arbeidssøkere kan slå i bordet med flytende fransk og arabisk, i tillegg til god beherskelse av engelsk og norsk.

– Jeg har gått en måned på norskkurs. I tillegg leser jeg norske aviser og ser TV. Også hjelper det å gå ut og snakke norsk og være sosial. Det gjelder å plukke opp litt her og litt der, sier han.

Saad Moumtaz understreker videre hvor god hjelp han har fått fra NAV. Han kjenner seg ikke igjen i kritikken NAV tidligere har vært utsatt for, blant annet i 2007 da Riksrevisjonen gjennom en stor undersøkelse slo fast at langtidsledige og ikke-vestlige innvandrere ble dårlig fulgt opp i jobbsøkerprosessen.

Det var på det tidspunktet rundt 20 000 langtidsledige i Norge, og omtrent like mange arbeidsledige ikke-vestlige innvandrere.

– Uten hjelpen fra NAV hadde jeg ikke vært der jeg er i dag. NAV kan jeg ikke få takket nok! De oppmuntret meg og dyttet på, sier Saad.

LOGISTIKKPLANLEGGER: Saad Moumtaz (25) jobber med å planlegge hvordan Norges største dagligvarehandelskonsern, NorgesGruppen, skal få frem varene sine til butikken.

En internasjonal bedrift i Norge – Opera Software

For å være konkurransedyktig og holde oss i teten internasjonalt må vi tiltrekke oss de beste utviklerne innen vårt felt. Det eneste som teller for oss, er at vi rekrutterer de beste, og at de kan snakke engelsk.

Opera Software har rundt 600 ansatte fra mer enn 54 forskjellige nasjoner. Vi har elleve kontorer over hele verden, og mer enn 300 av våre ansatte sitter i Oslo. Vi har nesten alle våre 54 nasjonaliteter representert ved hovedkontoret i Oslo.

Opera har meget god erfaring med å være en internasjonal bedrift. Vi henvender oss nesten utelukkende til et internasjonalt marked, og vi har kunder over hele verden. Engelsk er arbeidsspråket vårt.

For å være konkurransedyktige og holde oss i teten internasjonalt, må vi tiltrekke oss de beste utviklerne innen vårt felt. Det eneste som teller for oss, er at de er de beste, og at de kan snakke engelsk.

Vi har et åpent og inkluderende arbeidsmiljø, og vi fokuserer på det vi har til felles – nemlig interessen for å bringe Internett til alle. Vi ser også at det er viktig å skape en sosial arena både på og utenfor jobben for de av oss som ikke har hele familien eller mange venner i Norge. Dette kan være arrangementer på jobben, men kanskje mer å legge til rette for at alle skal ha en mentor på jobben og en mentor utenom jobben, hvis de kommer fra andre steder enn Oslo.

For oss har et internasjonalt miljø utelukkende vært positivt. Vi har det spennende på jobb, og vi jobber med de beste innen sitt fagfelt. Det er ikke så viktig hvor man kommer fra, det er langt viktigere å vise hva man duger til i form av resultater og kunnskap.

Norske sysselsettingstall viser at også mange andre arbeidsgivere i Norge har jobbet aktivt med å øke mangfoldet i arbeidsstyrken sin. Vi mener at det å rekruttere internasjonalt ved å invitere dyktige medarbeidere til Norge og å ansette innvandrere som allerede bor i Norge, er nært beslektet. Begge

deler gjør at vi ser hvilken ressurs mennesker med forskjellig bakgrunn besitter, og vi blir mer åpne for å rekruttere ansatte med en annen bakgrunn enn det som allerede finnes i bedriften fra før. Unge innvandrere i Norge får samtidig flere rollemodeller å se opp til når de skal velge utdanning og karriere.

Det som er problematisk for oss, er at det fremdeles er et tungt byråkrati og mange stivbente regler hvis man ønsker å ansette dyktige medarbeidere fra andre land enn EU. La oss håpe at dette endrer seg fremover. Ved å forenkle ansettelsesprosessen av internasjonal arbeidskraft, kan Norge tiltrekke seg de beste – og derigjennom også øke mangfoldet i arbeidslivet i Norge generelt.

*Tove Selnes,
Executive Vice
President of
Human Resources,
Opera
Software ASA*

Andelen sysselsatte innvandrere har økt fra 57 prosent i fjerde kvartal 2005 til 63,3 prosent i fjerde kvartal 2007. I hele befolkningen økte sysselsettingen fra 68,5 til 71,6 prosent i samme periode.

Kilde: SSB

Endelig i eget rekkehus

Hans Ola Oustad, journalist i Faktotum

I dag er ikke penger noe problem for den norskchilenske familien til Mauricio Riquelme og kona Dafne Urzua. Men det har ikke alltid vært like lett.

Eget rekkehus i Elverum. Bil i garasjen. To inntekter og budsjett mer enn godt nok til julegaver, ferieturer og kos.

Slik er hverdagen blitt for Mauricio Riquelme og familien. Men det har ikke alltid vært like fett, forteller han. Da fagforeningsmannen Mauricio i 1988 kom til Norge fra diktaturet i Chile, var det vanskelig å skaffe seg inntekt.

– For å få jobb krevdes mye vilje. Som fremmed må du bevise at du duger. Derfor sa jeg ja når noen tilbød meg 10 prosent stilling på kulturkontoret. Derfor sa jeg ja til jobb på 20 og 25 prosent stilling. Til slutt var det en full jobb, sier Mauricio og ser på kona si. Hun kom etter til Norge i 1990. Også hun har jobbet siden hun kom.

– Arbeidsmarkedet har vært tøft, men jeg har alltid hatt arbeid, sier Dafne, som jobber på hotellsentralen i Elverum.

Hjarterom i Elverum

Selv om familien i Elverum har et solid budsjett, lever de ikke i noen overflod. De forsøker å hjelpe familien i Chile når det trengs. De støtter barna sine som nå er voksne og flyttet ut, og de har tatt til seg det nå 10 år gamle barnebarnet Lucia, som har bodd hos dem helt fra hun var liten.

Familien må i så måte være mønsterborgere i skogbyen ved Norges lengste elv Glomma, hvor mottoet er å vise hjarterom.

– *Heldigvis* har vi fått kapret til oss et av barnebarna også, sier mor og bestemor Dafne og ser kjærlig på Lucia.

Julestemning

Det er langt ut i advent når vi besøker familien, som også er et godt eksempel på at økonomien blir bedre og bedre etter hvert som botiden i Norge øker.

– For oss har problemet hele tiden vært å skaffe jobb. Det førte til at vi de første årene flyttet mye

KAPRET BARNEBARNET: Mauricio er svært glad for å ha barnebarnet Lucia boende hos seg.

SNART JUL: Mauricio Riquelme, Dafne Urzua og barnebarnet Lucia som forbereder julefeiring med hele familien.

rundt. Her i Elverum ordnet det seg til slutt for oss, sier Mauricio og byr frem chilensk julekake de har fått sendt hjem fra gamlelandet.

Å være villig til å tilpasse seg en ny kultur er nøkkelen til et godt liv med god økonomi, mener han.

– Vi har tilpasset oss. Når du kommer inn hos oss, kan du sikkert se at vi pleier chilenske skikker, har chilensk kake, chilensk rødvin og ser på TV-kanaler fra Chile. Men generelt er vi chilenerne hjemme og som nordmenn utenfor stua. Slik er det nødt til å være når man kommer til et fremmed land, sier Mauricio bestemt.

Konkurransesamfunn

Familien på Elverum kan fortelle om et rikt liv. På veggene henger bilder av de fire barna og sju barnebarn, noen av bildene er tatt på ferie i utlandet.

Familien planlegger også på lengre sikt en tur til hjemlandet. Her er PC og Internett og bil i garasjen. Alt tyder på at det er en familie med en økonomi som en hvilken som helst norsk familie.

– Med to vanlige inntekter har vi det vi trenger, sier Mauricio. Han og kona har aldri ført detaljert husholdningsbudsjett.

– Nei, vi har klart oss bra uansett. Hvis vi sammenligner med hva folk i Chile tjener, og hva varene koster i butikken der, har vi veldig god råd, sier Mauricio, som ikke helt har sansen for den norske forbruksmentaliteten. Han mener nordmenn er mer opptatt av statussymboler enn hva som er sunt.

– Vi konkurrerer ikke med noen. Og bilen tar oss dit vi skal. Det holder, sier han.

I følge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse hadde 55 prosent av de intervjuede innvanderne muligheter for å klare en uforutsett regning på 5000 kroner, mot 73 prosent i hele befolkningen.

Kilde: SSB